

*Antalya'nın Türkler Tarafından Fethinin 800.Yıl Dönümü Anısına
(5 Mart 1207-5 Mart 2007)*

Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi

*Kumluca (Antalya) Region From The Seljuks Period Until To The
Turkish Republic*

Muhammet GÜÇLÜ*

ÖZET

XIII. yüzyılın başlarında Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Antalya'nın fethinden sonra, bölgenin ilk mülki amir ve komutanı olan Mübarizeddin Ertokuş tarafından Likya'nın doğu kısmına Oğuzların Üç-ok koluna mensup İğdir boyu yerleştirilmiş olmalıdır. Bundan sonra Antalya'nın batı bölgesine İğdir denmeye başlanmıştır. Bu bölge Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devleti döneminde kaynaklarda İğdir, İğdir eli/ili, İğdir nahiyesi/kazası adı ile anıldı. XIX. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı kaynaklarında bölgenin adı "İğdir maa Kardıç" olarak geçmeye başladı. İğdir bölgesi 1864 Vilayet İdaresi kanununun çıkarılışına kadar Antalya kazasına bağlı idi. Bu düzenlemeden sonra İğdir kazasına bağlı köyler önce Elmalı kazasına sonra Antalya kazasına bağlandı. XX. Yüzyılın başlarında İğdir maa Kardıç nahiyesi Kemer ve Kumluca adlarında iki nahiyeye ayrılmıştır. İğdir bölgesinin batı tarafında Kumluca nahiyesi, doğu tarafında ise Kemer nahiyesi kurulmuştur.

Finike kazasına bağlı olan Kumluca nahiyesinin merkezini oluşturan Sarıkavak köyü, XIX. yüzyılın başlarında kurulmuş olmalıdır. Kumluca ve Sarıkavak adları XV. yüzyıldan itibaren yer, mevki adı olarak Osmanlı belgelerinde kendini göstermektedir. Sarıkavak köyü sakinlerinin değirmencilik ve fırıncılık alanlarında mahir oldukları bilinir. Kumluca nahiyesinde genel olarak kereste ticareti, arıcılık, meyvecilik, demircilik, ağaç işleri ve hayvancılık yaygın olarak yapılmaktadır. Kumluca bölgesinde üretilen ürünler yurt içi ve dışına Finike limanı vasıtasıyla gönderiliyordu. 1Nisan 1958 tarihi itibarıyla Finike kazasından ayrılan Kumluca nahiyesi, Gödene/Altınyaka nahiyesi ile beraber Sarıkavak merkez olmak üzere 21 köyü ihtiva eden Kumluca kazası olmuştur.

ANAHTAR KELİMELELER

Antalya, İğdir, Kardıç, Sarıkavak, Kumluca, Yerleşim, Nüfus.

ABSTRACT

In the reign of Gıyaseddin Keyhusrev I, the Seljuk Sultan, İğdir tribe from the Oghuz' Üç-ok branch was supposed to be settled mostly in the eastern Lycia after the conquest of Antalya at the beginning of the 13th century by Mübarizeddin Ertokuş, the comander of the Sultan and the first governer of the region so-called Subaşı . Hence the western territory of Antalya region

* Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

was called as İğdirler. In the time of Seljuk Sultans, Principalities and Ottoman periods it was used to be named as İğdir eli/ili or İğdir Kaza. Since the beginning of 19th century the name of the region has been started to be recorded as "İğdir maa Kardıç" in the Ottoman documents. The İğdir region belonged to the Antalya Kaza administration till to the issue of the law on the Vilayet Government in 1864. After the new regulation villages belonging to İğdir Kaza were first set under Elmalı Kaza and then under Antalya Kaza. The İğdir maa Kardıç region was divided into two districts: the one was Kemer in the eastern part and the other was Kumluca in the western part.

The center of Kumluca part belonged to Finike Kaza in that time was the Sarıkavak village which was possibly founded at the beginning of the 19th century. Kumluca and Sarıkavak names have been recorded as location and place names in the Ottoman documents since the 15th century and then. The settlers of Sarıkavak villages were known to be experts in the works of mill and bakery. Timber commerce, apiculture, fruitculture, blacksmithy, wooden hand-works and cattle dealing activities were more frequently carried on in the village life. Products manufactured in Kumluca were transported to the country and abroad through the Finike port. In 1 April 1958 Kumluca separated from Finike Kaza became Kumluca Kaza on the base of Sarıkavak village including total 21 villages together with Gödene/Altınyaka districts.

•
KEY WORDS

Antalya, İğdir, Kardıç, Sarıkavak, Kumluca, Settlement, Population.

Giriş

Selçuklular döneminde İğdir, Osmanlılar döneminde Teke Sancağına bağlı İğdir nahiyesi, İğdir ve İğdir maa Kardıç kazası, İğdir maa Kardıç nahiyesi olarak bilinen bölge kabaca doğuda Antalya'nın batı köyleri, güneyde Akdeniz, batıda Alakır çayı, kuzeyde Elmalı ve Korkuteli ile çevrilidir. Günümüzde bu saha içinde Kumluca ve Kemer adlarında iki ilçe bulunmaktadır. Antik dönem Likya'sının doğu kısmını oluşturan İğdir bölgesinde doğudan batıya Saraycık (Kitanaura), Altinyaka (Gödene), Karabük (Kormos), Onabara, Kemer (İdyros), Kavaklıdağ (Marmara), Tekirova (Phaselis), Yanartaş-Çıralı (Olympos), Gavurpazarı, Ulupınar, Belen, Yeniceköy=Aktaş (Gagai), Korsan Koyu (Melainippe), Hacıaliler=Hacıveliler=Şeyhköy (Rhodiapolis), Kumluca (Korydalla), Kozağacı=Bademağacı (İdebessos), Asarönü=Karabük (Akalissos) gibi ören yerleri bulunmaktadır.¹ Bu çalışma ile Türkler döneminde Antalya'nın batı bölgesini oluşturan İğdir-eli'nin tarihini dönemler itibariyle ortaya koymaya çalıştım. Tarihi belgelerin arasında unutulmuş olan İğdir adını ve içerdiği bölgeyi yeniden gündeme getirmeyi amaçladım.

İğdir: Osmanlı belgelerinde İğdir şeklinde geçen boyun adı ilk defa VIII. yüzyılın ortalarında Moğolistan'ın Tarbagatay dağlarının 2 km. güneyine Uygur Kağanı Moyun-Çor tarafından diktilenen Terhin Yazıtı'nın güney kısmında “..İğdir bölük..” şeklinde geçmektedir.² Terhin Yazıtı'nın çevirisini ve değerlendirmesini yapan S. Gömeç, Boz-Ok ve Üç-Ok ayrımının Türklerin İslamiyet'i kabulünden ve Oğuzların batıya doğru göçlerinden sonra ortaya çıktığını zannetmektedir.³ Bu görüş daha sonra Kaşgarlı Mahmut tarafından da desteklenmektedir. Çünkü Kaşgarlı Mahmut, Divanu Lügat it-Türk adlı eserinde Boz-Ok, Üç-Ok ayrımı yapmaksızın yirmi iki Oğuz boyununun adını vermiştir. Kaşgarlı

¹ Cevdet Bayburtluoğlu, *Lykia*, İstanbul, 2004, I. Bs. , Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Gezi-Rehber Dizisi: I, s. 54-152; XIX. yüzyılın sonlarında Rhodiapolis kentine Eskihisar köyü, Gavuristan mevkii denilmektedir. Ernst Krickl, *1892 Lykia Günlüğü*, Yay. Haz. Nezir Başgelen, İstanbul, 2005, s. 290; XX. Yüzyılın başı itibariyle İğdir bölgesinde bulunan antik kentler ve o dönemdeki adları şöyle idi: Asarköy=Küristan=Alakırçayı (Akalissos), Kozağacı (İdebessos), Saraycık (Apoloniya), Hacıveliler (Koridalla), Tekke (Limyra), Aktaş (Gagae), Çıralı=Deliktaş (Olimpos), Şeyhköy=Saricasu (Rhodiapolis), Tekirova (Phaselis), Eskihisar (Homa). Süleyman Fikri, *Antalya Livası Tarihi*, İstanbul, 1338-1340, s. 24; S. Fikri Erten, *Antalya Vilayeti Tarihi*, İstanbul, 1940, s. 17-18.

² Sadettin Gömeç, “Terhin Yazıtı'nın Tarihi Açısından Değerlendirilmesi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*-1995, S. 28, 1996, s. 71-73; Talat Tekin, “Kuzey Moğolistan'da Yeni Bir Uygur Anıtı: Taryat (Terhin) Kitabesi”, *Bellekten*, C. 46, S. 184, 1982, s. 795, 805-809.

³ Sadettin Gömeç, *Agm.*, s. 77.

Mahmut Oğuz boylarından söz ederken İğdir boyundan “İğdir” şeklinde söz etmekte ve damgasını da göstermektedir. Reşided-din ise Cami üt-tevarih adlı eserinde Oğuzların Üç-Oklar koluna bağlı Deniz-han oğulları arasında “Yığdır” boyundan söz etmekte ve anlamını “iyilik, büyüklük, yiğitlik” olarak vermektedir. Ayrıca Yığdır boyunun et payını aşığlı, orkununu Çakır ve damgasını okucu şeklinde göstermektedir. Yazıcı-oğlu, *Tarih-i Al-i Selçuk (Selçukname)* adlı eserinde Oğuz boylarının adını verirken Üç-Oklara bağlı Deniz Han’ın oğulları arasında önce “İğdir” boyunun adını vermektedir. İğdir kelimesinin “yani eylik ve ululuk ve bahadurluk” anlamına geldiğini, et payının “aşuklu ve kış” olduğunu ve temsil eden simgesinin Çakır kuşu olduğunu belirlemektedir.⁴ Osmanlı tarihçilerinden Mehmed Neşri, *Kitab-ı Cihan-nüma* adlı eserinde Oğuz’un oğullarından Deniz Han’ın dört oğlundan birisini “İğdir” şeklinde kaydetmektedir.⁵ Kaynaklardan Oğuzların Üç-Oklar koluna mensup olduğunu öğrendiğimiz İğdir boyu, XVI. yüzyıl kayıtlarına göre Anadolu’da ekinlik, köy, nahiyelerinde olmak üzere toplam 43 adet birime yerleşmiş durumdadır. Bu yerleşim birimlerinden en büyüğü ise Teke Sancağının merkez kazası olan Antalya kazasına bağlı İğdir nahiyesi idi. İğdir boyunun Anadolu sınırları dışında İran ve Hazar, Hazar- Ötesinde Mangışlak yarımadasında da yerleştiğini görüyoruz.⁶

Cumhuriyet döneminde XX. yüzyılın ortalarına doğru İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan Türkiye’de Meskun Yerler Kılavuzu adlı esere göre Anadolu’da İğdir adını taşıyan yerleşim yerlerinin sayısının on dörde düştüğünü,⁷ Antalya bölgesinde ise İğdir adının biri hariç (Kumluca nahiyesine bağlı İğdir-Yazır) tamamen değiştiğini tespit ediyoruz.⁸

İğdir’in Yeri: Antalya Müzesi’nden Tanju Özoral antik Idyros kentinde yapmış olduğu kazı çalışması sonucu “*Idyros’un bu günkü Kemer Bucağı’nın bu-*

⁴ Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler, Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, İstanbul, 1992, s. 169-171; Faruk Sümer, “Osmanlı Devrinde Anadolu’da Yaşayan Bazı Üçoklu Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller”, *İstanbul Üni. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 60. Doğum yılı münasebetiyle Prof. Dr. Fuat Köprülü’ye ithaf edilmiştir, C: XI, 1952, s. 469-473; XIX. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu, İran, Hazar ve Orta Asya’yı dolaşan A. Vambéry, 1864 yılında yayımladığı “*Travels in Central Asia*” adlı eserinde İğdir boyunu Çavdur=Çavuldur=Çavundur oymağına bağlı olarak göstermektedir. Arminus Vambéry, *Bir Sahte Deroişin Orta Asya Gezisi*, Haz. N. Ahmet Özalp, Ses yay., İstanbul, 1993, s. 219.

⁵ Mehmed Neşri, *Neşri Tarihi I*, Haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara, 1983, s. 13-14.

⁶ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, s. 259-260, 323, 327, Ek-C; Faruk Sümer, *Ağm.*, s. 469-473.

⁷ İçişleri Bakanlığı, *Türkiye’de Meskun Yerler Kılavuzu*, C. I, Ankara, 1946, s. 495.

⁸ *İçişleri Bakanlığı Arşivi*, Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü Antalya-Finike Kazası Kısmı, Belgeler, No. 6, 1936.

lunduğu yerde olduğunu" tahmin etmiştir.⁹ Son yıllarda bazı yayınlarda İğdir ile antik İdyros adının bir ilişkisi olduğu şeklindeki düşünce tamamen tutarsızdır.¹⁰ Çünkü Anadolu, İran ve Hazar bölgesinde Oğuzların Üç-ok koluna mensup İğdir boyunun yerleşim yerleri açık bir şekilde ortada durmaktadır. Anadolu sınırları içinde bulunan Teke bölgesine de İğdir boyunun Selçuklular döneminden itibaren yoğun bir şekilde yerleştirildiğini biliyoruz. H. Hellenkemper ve F. Hild, Barbara Flemming'i kaynak göstererek¹¹ İdyros'u günümüzde Kemer eskiden İğdir şeklinde açıklamaktadır.¹² Barbara Flemming'in geç Ortaçağ için yaptığı bu tespit Osmanlı dönemi belgeleri tarafından teyit edilmemektedir. Çünkü Osmanlı döneminde İğdir bölgesi, Kemer ve Kumluca topraklarını içine alan geniş bir sahadır. Osmanlı kaynaklarında geçen İğdir Hisar'ı adlı yerin Adrasan kalesi olduğu konusunda bölge üzerine çalışma yapan Yeniçağ uzmanları görüş bildirmektedir.¹³ 1811 yılının sonbahar mevsiminde Tekirova ile Kemer Koca Burun arasında ihtiyaçlarını gidermek için demir atan Kaptan Francis Beaufort, sonradan Antalya'dan geldiği anlaşılan top sesleri ile irkildiklerinde Barbara Flemming ve bir kısım araştırmacıların İğdir olarak konumlandığı antik İdiros'un hemen alt kesiminde olmalarına rağmen yakınlarında "bir kale ya da bir hisar" görmediklerini vurgulaması, İdiros'un Osmanlı Devleti döneminde faal olmadığı görüşünü güçlendirmektedir.¹⁴ Ayrıca Teke Sancağı içinde Antalya kazasının dışında

-
- ⁹ Tanju Özorak, "İdyros Kazısı (1976-1977)", *Actes Du Colloque Sur La Lycie Antique*, 27, 1980, s. 101.
- ¹⁰ Macit Selekler, *Yarımsayın Arkasından-Antalya'da Kemer-Melli-İbradı-Serik*, İstanbul, 1960, s. 13; Carl Ritter, *Klein Asien*, II, s. 762-763; Sencer Şahin, "Epigraphische Mitteilungen aus Antalya V: Olbia und Einige Andere Küstenorte bei Kemer in Westpamphylien", *Epigraphica Anatolica*, Heft: 33, 2001, s. 164-165; Sencer Şahin, "Pamfilya/Likya Sınır Kentleri: Olbia ve Diğerleri", *Likya İncelemeleri*, S: 1, 2002, s. 30.
- ¹¹ Barbara Flemming, *Landschaftsgeschichte von Pamphylien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter*, Wiesbaden, 1964, s. 99, Karte: 2, s. 132.
- ¹² Hansgerd Hellenkemper-Friedrich Hild, *Lykien und Pamphylien*, Teil. 2, Wien, 2004, s. 564-565; Aynı şekilde Macit Selekler, "Antalya Sancağı'nın 1269/1853 Senesindeki Teşkilatı ve O Zamanlı Devlet Varidatı", *Türk Akdeniz*, C: 2, S: 9, Haziran 1938, s. 11-13'de "İğdir kazası maa Kardıç (Kumluca)", S. Fikri Erten, *Tekelioğulları*, Hüsnütabiat Basımevi, 1955, s. 15'de H. 1226/1811 tarihli ferman ile Teke Sancağı kazalarından 300 adet deve istenmektedir. Bu taksimde Eğdir/İğdir kazasına 20 deve düşmektedir. Burada Eğdir kazası eski Eğdir-Kardıç şimdi Kemer nahiyesi olarak geçmektedir.
- ¹³ Behset Karaca, "XV-XVI. Asırlarda Teke ve Alaiye Sancaklarında Bulunan Kaleler, Kale Muhafızları ve Bu Sancakların Muhafazası Meselesi", *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi-Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunun 700. Yılı Özel Sayısı*, S: 4, 1999, s. 172; A. Latif Armağan, "XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S: 30, 1997, s. 25.
- ¹⁴ Francis Beaufort, *Karamanya*, Çev. Ali Neyzi-Doğan Türker, Antalya, 2002, Akmed Çeviri Dizisi: I, s. 68.

da İğdir adlı yerleşim yerlerinin olduğunu biliyoruz.

A-İğdir Boyunun Teke-Eli'ne Yerleşmeleri

X. yüzyıldan itibaren Antalya, sadece Pamfilya bölgesinin –kabaca Antalya ile Alanya arasında bulunan düzlük saha- değil Bizans'ın önemli kentlerinden biri haline geldi. Ünlü Haçlı tarihçisi Willermus'a göre Fransa Kralı VII. Louis II. Haçlı Seferi sırasında 1148 yılının başında Menderes nehrinin doğu kısmında bulunan Antiokheia-Laodikeia (Denizli bölgesinde iki antik kent) üzerinden Honaz dağında bulunan Kazıkbeli Geçidi yoluyla Antalya'ya geldi. Kral ve mahiyetine kentin Bizans valisi Landluf tarafından her türlü yardım yapılmakla beraber, şehrin sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz etkilenmesi önlenemedi.¹⁵ 1158 yılında Elmalı'nın kuzeyindeki Philetos müstahkem mevkiini düşüren Türkler, Hacimusalar=Elmalı (Khoma), Horzum=Göhlisar (Kıbyra), Avlan (Podoliya), Dirmil (Balbura) ve İbecik (Bubon) çevresine yerleşmeye başladılar. Hatta aynı tarihte Likya'nın doğusunda bulunan Tekirova (Phaselis) Türk egemenliğine girmişti.¹⁶ Böylece Türkler sonradan İğdir olacak Likya'nın doğu bölgesine adım attılar. 1176 yılında Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın Myriokephalon/Karamıkbeli savaşında Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'u yenmesi¹⁷ bir yandan Anadolu'nun Türklerin kesin yurdu olduğu sonucunu öbür yandan Likya bölgesinin kapılarını ardına kadar açılması sonucunu doğurdu. Bu savaş öncesi Bizans İmparatoru 1169 yılında Cenova, 1170 yılında Pisa ile yaptığı anlaşma çerçevesinde Likya kıyılarını İtalyan denizcilere kullanım imtiyazıyla açmıştır. I. Andronikos (1183-1185) döneminde ilişkiler bozulunca Pisalılar yörede korsanlığa başlamışlardır. Bu dönemde korsanların en büyük deniz üssü "*Pisa Koyu*" olarak bilinen Finike (Phoenix) idi. 1191 yılında Suriye'den III. Haçlı Seferi'nden dönerken Likya sahillerine uğrayan Fransa kralı II. Philippe Augustus, hala orada olan Pisalı korsanların dört gemisini tahrip ettiğini ve sahillere bakan tepelerde çok sayıda göçebe Türk gruba rastladığını vurgulamaktadır. Bu dönemde Türkler ile Bizans arasındaki güneybatı sınırı daha sonraları "*caput Turchiqe*" olarak adlandırılan Ksanthos Vadisi'nin

¹⁵ İlhan Erdem, "Bir Ortaçağ Kenti Antalya: Geç Antik Dönemden Selçukluların Sonuna Genel Bir Yaklaşım I" , *Adalya*, No: V, 2001/2002, s. 165-68; Tuncer Baykara, *Denizli Tarihi-ikinci Kısım*, 1070-1429, İstanbul, 1969, s. 15-19; Tarkan Kahya, "II. Haçlı Seferi-Fransa Kralı VII. Louis'nin Anadolu Yenilgisi" , *Popüler Tarih*, S. 76, Aralık 2006, s. 22-24.

¹⁶ İlhan Erdem, "Ortaçağ Sonlarında Likya Levant Ticareti ve Türkmenler (12.-15. YY.)" , *III. Likya Sempozyumu 7-10 Kasım 2005, Sempozyum Bildirileri*, C. I, İstanbul, 2006, Ed. Kayhan Dörtlük vd. , Akmed Yay. , s. 245; Cevdet Bayburtluoğlu, *Lykia*, İstanbul, 2004, I. Bs. , s. 74.

¹⁷ Niketas Khoniates, *Historia-Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri*, Çev. Fikret İşıltan, Ankara, 1995, s. 124-127; Abdulhaluk Çay, *II. Kılıç Arslan*, Ankara, 1987, s. 78-88.

batısı olarak belirlenmişti.¹⁸ Likya bölgesinde yarım asırdan fazla kazı ve araştırma yapan bölgenin duayeni Cevdet Bayburtluoğlu, VIII. yüzyılda Arapların İstanbul'u almaya yönelik akınları sırasında yöredeki yerleşimlerin büyük ölçüde etkilendiğini vurgulamaktadır. Ancak Abbasi ordusunda bulunan Türk kökenli askerler ile "...göçer Türk boylarının Malazgirt savaşından önce bile, Lykia'ya kadar ulaşmış olabileceklerini" belirtmesi iyimser bir görüş olarak kabul edilebilir.¹⁹

1207 yılında Antalya'nın fethinden sonra şehir ve bölgenin mülki amir ve komutanlığına I. Gıyaseddin Keyhsrev'in Borgulu (Uluborlu) melikliğinden beri bölgeyi iyi tanıyan Mübarizeddin Ertokuş atanmıştır.²⁰ Selçuklular idaresindeki Antalya Subaşılığı'nın hakimiyet sahası doğuda Manavgat çayına kadar ulaştığı tahmin edilmekle beraber batıda nereye kadar uzandığını tahmin etmek güçtür. Antalya'nın batı kesimini oluşturan Likya bölgesinin iç kısımları uzun süreden beri Türkler'in elinde olmasına karşın sahil kesimleri Selçuklular ve Beylikler döneminde yabancı gemi ve korsanların barınağı olmaya devam etmiştir. Sultan I. Alaaddin Keykubat'ın isteği üzerine bir deniz seferi yapan Antalya Subaşı Mübarizeddin Ertokuş, "*batıda Muğla, doğuda da Anamur ve Silifke'de düşmana ait kırk kadar kale ve haydut üssünü*" ele geçirdi.²¹ Böylece Likya'nın iç kısımlarının yanı sıra sahil kısmı da Selçukluların eline geçmiş oldu. Ancak tam olarak sebebini bilemediğimiz bir gerekçe ile Anadolu Selçuklu Devleti, bazı batılı araştırmacıların da vurguladığı gibi Antalya'nın batısını oluşturan Likya bölgesi ile pek ilgilenmedi. Bölgede Kemer'de bulunan "*Selçuklu Köşkü*"²²

¹⁸ İlhan Erdem, "Ortaçağ Sonlarında Likya Levant Ticareti ve Türkmenler", s. 246; Bu dönemde verilen imtiyazlardan olsa gerek Adrasan limanından sonra doğu yönünde Piri Reis'in "*son derece gizli bir liman*" olarak nitelediği Porto Ceneviz limanı vardır. Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, Ed. Ertuğrul Zekai Ökte, C: 4, Ankara, 1998, s. 1610-1612, 1632-1640.

¹⁹ Cevdet Bayburtluoğlu, *Age.*, s. 45.

²⁰ Tuncer Baykara, *I. Gıyaseddin Keyhüsrev (1164-1211), Gazi-Şehit*, Ankara, 1997, s. 36-39; Hasan Geyikoğlu, "Antalya'nın İlk Türk Mülki Amiri ve Kumandanı Mübarizeddin Ertokuş'un Faaliyetleri ve Eserleri", *Adayla*, No: V, 2001/2002, s. 188; Ahmed Bin Mahmud, Selçuk-Name adlı eserinde I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in altı yıl süren ikinci saltanat dönemini anlatırken Antalya'nın fetih tarihini açık olarak vermemiştir. Ancak "...Karaman ülkesinden kendi idaresi altında olmyan bir çok şehir ve kalelere sahip oldu..." demektedir. Ahmed Bin Mahmud, *Selçuk-Name II*, Haz. Erdoğan Merçil, İstanbul, 1977, Tercüman 1001 Temel Eser, No. 102, s. 150.

²¹ İlhan Erdem, "Bir Ortaçağ Kenti Antalya: Geç Antik Dönemden Selçukluların Sonuna Genel Bir Yaklaşım II", *Adayla*, No: VI, 2003, s. 293-296.

²² Ayşıl Tükel Yavuz, "Antalya, Kemer'deki Selçuklu Köşkü", *Emin Bilgiç Hatıra Kitabı*, Yay. Haz. Oktay Aslanapa-Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul, 2000, s. 279-289.

ile Korkuteli’de bulunan bazı yapıları²³ saymazsak Antalya ve Alaiye dışında pazar, yol, camii, kervansaray ve medrese gibi eserlere rastlanmamaktadır.²⁴

İğdir boyunun başta Kemer ve Kumluca bölgesi olmak üzere Teke-Eli’ne yerleştirilmesinde bölgenin mülki amir ve komutanı olan Mübarizeddin Ertokuş’un büyük etkisi olmalıdır. Yazıcı-oğlu Ali, Tevarih-i Al-i Selçuk adlı eserinde Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından Antalya’nın fethini anlatırken “... ve ol memleketin sahraları ve bişeleri İğdir’den yörük eviyle ...doldu ve başka kal’a çün anlara kışlak virildi...” demektedir.²⁵ İğdirler ile Teke arasındaki ilişkiyi Mehmed Neşri Kitab-ı Cihan-nüma adlı eserinde “Eğridir Kethüdası’nın oğlu Teke” şeklinde vermektedir.²⁶ Bu kayıt daha sonra bölge hakkında araştırma yapan Ş. Tekindağ’da “Teke ki İğdir kethüdası oğludur” , “Teke-İli İğdir kethüdası oğludur” şeklinde,²⁷ B. Flemming’de “Teke İğdir boyunun kethüdası oğludur” , “Teke İğdü(r) n(b)oyunun kethüdası oğludur” şeklinde,²⁸ P. Wittek’te ise “Teke İkdü(r) Nuvin’ün kethüdası oğludur” şeklinde²⁹ geçmektedir. Bu sözlerden İğdir boyunun Antalya bölgesine yoğun bir şekilde yerleştiğini ve bölgenin Türkleşmesine katkı sağladığını anlıyoruz. Yaşar Yücel, El-Ömeri’nin eserinin Anadolu kısmını “Rum Diyarındaki Türklerin Elllerinde Bulundurdukları Ülkeler” başlığı altında çevirisini Çoban Oğulları-Candar Oğulları Beylikleri adlı

²³ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1988, IV. Bs. , s. 67-69; Ahmet Çaycı, “Korkuteli (İstanoz) Tarihi ve Alaeddin Camii Üzerine Bir Araştırma” , *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2004, s. 107-128; *Korkuteli*, İzmir, Bty. , Korkuteli Belediyesi Kültür Yayınları, Haz. Es Basım Yayın Gazetecilik Ltd Şti, , s. 14-17.

²⁴ İlhan Erdem, “Ortaçağ Sonlarında Likya Levant Ticareti ve Türkmenler” , s. 6-7; İğdir bölgesi ve yakınlarında Adrasan yolu üzerinde İğdir Yazır’ı köyü sınırları içinde Çomaklı Dede Yatırı, Limyra antik kentinde Kafi Baba Tekkesi ve Hasyurt/Kolaklar mahallesinde Selçuklu dönemine ait izler taşıyan bir camii vardır. Finike’ye bağlı Hasyurt Beldesi’nin Kolaklar mahallesinde bulunan caminin Selçuklular döneminde yapıldığına dair halk arasında bir düşünce vardır. Yaptığımız incelemede tarihsiz caminin ve bahçesinde bulunan ağaçların bir hayli eski olduğunu gördük. Bu cami olmasa bile onun yerinde eski bir caminin olması muhtemeldir. Ancak neredeyse ovanın ortasında olması Selçuklu dönemi yerleşim tarzına uymamakla beraber Roma döneminde Alakır çayı üzerine yapılan Kırkgöz köprüsü güzergahına giden yolların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yapılmış olabilir. Günümüzde mevcut olan cami hakkında kesin bir şey söyleyebilmek için Sanat Tarihçileri’nin incelemelerine ihtiyaç vardır. Sahilkent eski Belediye Başkanı Ali Çoban –Torunlar köyü, 1952 doğumlu- ile 24 Haziran 2006 tarihinde yaptığımız gezide tespit edildi.

²⁵ Yazıcızade Ali, *Tevarih-i Al-i Selçuk*, C. III, Recueil de Textes Relatifs a l’Histoire des Seldjucides, Leide, 1902, s. 88.

²⁶ Mehmed Neşri, *Age* , s. 31.

²⁷ Şehabettin Tekindağ, “Teke-Eli ve Teke-Oğulları” , *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S: 7-8, 1976-1977, s. 63; Şehabettin Tekindağ, “Teke-oğulları” , *İA*. C: !/1, Eskişehir, 1997, s. 128.

²⁸ Barbara Flemming, *Age* , s. 94-95.

²⁹ Paul Wittek, *Menteşe Beyliği-13-15. Asırda Garbi Küçük Asya Tarihine Ait Tetkik*, Çev. O. Şaik Gökyay, Ankara, 1986, 2. Bs. , s. 34.

eserine eklemiştir. Ünlü Coğrafyacı El-Ömeri *Mesalikü'l-Ebsar* adlı eserinde İğdir hakkında doğrudan bilgi vermemekle beraber doğusunda bulunan Antalya kalesi ile batısında bulunan Finike kalesi hakimi hakkında bilgi vermektedir. El-Ömeri'ye göre Antalya hakimi Hızır bin Yunus'un on iki şehri, yirmi beş kalesi ve sekiz bin atlı askeri varken, Hızır Bey'in adamı olan ve Menteşe oğullarına mensup Finike hakiminin ise kırk bin atlı askere sahip olduğunu kaydetmektedir.³⁰ El-Ömeri Antalya hakimi Hızır Bey'e ait 25 kalenin adlarını sayıp dökmemekle beraber, bunların birisinin adı İğdir kalesi olmalıdır.

XVI. yüzyıla ait Osmanlı Tahrir Defterleri'ne göre Teke Sancağı sınırları içinde İğdir nahiyesinin merkezi olan İğdir-Hisarı adlı köyde 163, Korkuteli (İstanos) kazasına bağlı İğdir köyünde 21, Muslu kazasına bağlı iki İğdir köyünden birinde 36 iken diğerinde 77, Kara-hisar kazasına bağlı İğdir köyünde 272 ve Kaş kazasına bağlı İğdir köyünde ise 64 vergi nüfusu vardı. Kalkanlı kazasına bağlı İğdir köyünün vergi nüfusu belli değildir. Böylece XVI. Yüzyılda Teke Sancağında İğdir boyu yedi köy ile bir nahiyeye adını vermiştir.³¹ Geç Ortaçağ'da Likya, Pisidya, Pamfilya hakkında bir kitap yazan B. Flemming, "*Teke-ili'nde İğdir Boyu*" adlı başlıkta Teke Sancağında İğdir boyunu kendi adını taşıyan nahiyeye/kazanın dışında ağırlıklı olarak Karahisar-ı Teke'de yerleştiğini kaydetmiştir.³²

B- Osmanlı Dönemi: İğdir Nahiyesi/Kazası

1393 yılında Teke-Eli'ni zapt eden Yıldırım Bayezid, burayı önce oğlu İsa Çelebi'ye sonra ikinci oğlu Mustafa Çelebi'ye sancak olarak vermiştir.³³ Aynı yıl kurulduğu kabul edilen Anadolu Beğlerbeğliği/Eyaleti'ne İğdir bölgesi Teke-eli aracılığıyla bağlandı. Bu durum XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar devam etmiştir.³⁴ Timurlu müverrih Şerefü'd-din Ali Yazdi'nin Zafer-name adlı eserine göre 1402 Ankara savaşından sonra Sivrihisar'a gelen Timur, oğlu Şahruh ve kumandanlarını on tümen askerle Teke-Eli'ne gönderdi. Bu sırada Timur'un oğlu Şahruh, İstanos ile Kıtır'i (İğdir) -Kemer ile Kumluca yöresini- Emir Şah Melik de başta Antalya olmak üzere bütün Teke-Eli'ni yağmalamıştı. Timur, Kütahya'ya geldikten sonra Bursa'da hapisten kurtardığı Karaman oğlu II. Mehmet'e Teke-eli'ni verdi. Böylece Osmanlıların hakimiyetindeki Antalya ile Teke beyi

³⁰ Yaşar Yücel, *XIII-XIV. Yüzyıllarda Kuzey-Batı Anadolu Tarihi-Çoban-Oğulları, Candar-Oğulları Beylikleri*, Ankara, 1980, s. 183, 201; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Age.*, s. 73.

³¹ Faruk Sümer, *Oğuzlar-Türkmenler*, s. 259-260, 323.

³² Barbara Flemming, *Age.*, s. 98-100.

³³ Mehmet Neşri, *Neşri Tarihi I*, Haz. Mehmet Altay Köymen, Ankara, 1983, s. 154.

³⁴ Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I-Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara, 1988, s. 29, 87, 96, 116.

Osman Çelebi'nin elindeki İstanos hariç bütün Teke-Eli'nde Karaman hakimiyeti başlamış oluyordu.³⁵ Aşıkpaşa-zade'ye göre Karamanoğlu Mehmet Bey, Sultan Murat Han Rumeli'nde bulunduğu sırada Antalya kalesini almak için kuşatmıştır. Ancak bu sırada top ile vurularak hayatını kaybetmiştir.³⁶ Böylece İğdir'in de içinde bulunduğu Antalya bir başka yağmadan kurtulmuş oldu.

Ankara savaşından bir asır sonra XVI. Yüzyılın başlarında meydana gelen Şah-kulu ayaklanması ile İğdir nahiyesi ikinci bir darbe daha gördü. Çünkü İdris-i Bitlisi Selim Şah-Name'sinde Şah Kulu isyanı sırasında ".....yirmi bine yakın ...halk düşmanı bozguncu çoluk çocuklarıyla, mallarıyla mülkleriyle ve bir sürü hayvanlarıyla birlikte harekete ....."³⁷ geçtiğini kaydetmektedir. Bir başka Selim-name yazarı Celal-zade ise Şeytan Kulu olarak nitelendirdiği Şah Kulu'nu "...şehirlerde, kasaba ve köylerde, dağlarda ve obada her çeşit kötüler ve Türkmenler ve ne kadar levent ve kötü adam ve açık göz varsa, ayaklandırıp, Müslümanlarda buldukları atları, katırları zorla yağmalayıp, zarar verip, bütün alçaklar ata bindirilip, leventlerin ve bütün süvarileri ve .haşereler, tam bir asker, emir ve tacdar olup..." bölgede ne kadar yerleşim yeri –vilayet ve ülke- varsa hepsini işgal ederek mal, mülk, vasıta ve ağırlıklarını yağmaladıklarını belirtmektedir. Celal-zade bu düzensizlik üzerine bölgede yaşayan insanların yer yer kalelere sığındıklarını ve köylülerin yüce dağlara göçtüklerini vurgulamaktadır. Ayrıca yazar isyanın bölge ekonomisine etkisini "Dilenci ve fakirler zengin olup, kethudalar yokluk mülküne gittiler" şeklinde özetlemektedir.³⁸ Teke Sancağı üzerine çalışma yapan Ş. Tekindağ, Şah Kulu "önce Teke-ili'nde kendine tabi olmayan köy ve kentlerini garet ile yakıp, yıkıp halkını öldürmesini müteakip, İstanos kasabasını tahrip etmiş ve Elmali'ya gelerek mescid ve zaviyelerini yakmış, eline geçirdiği Kur'an-ı Kerim'leri de ateşe verip mahvetmiştir"³⁹ derken bölgeye verdiği zarara vurgu yapmaktadır. F. Tızlak ise bu ayaklanma sırasında sadece Teke yöresinde değil o civarda yer alan bütün vilayetlerde yağma ve çapul hareketinin yapıldığını belirtmekte-

³⁵ Şehabettin Tekindağ, "Teke-Eli ve Teke-Oğulları" , *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S: 7-8, 1976-1977, s. 57-58; Barbara Flemming, *Age* , s. 11-112; Zeki Arıkan, *XV – XVI. Yüzyıllarda Hamid Sancağı*, İzmir, 1988, s. 20.

³⁶ *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, Haz. A. Nihal Atsız, Ankara, 1985, s. 106.

³⁷ İdris-i Bitlisi, *Selim Şah-Name*, Haz. Hicabi Kırılancık, Ankara, 2001, s. 87.

³⁸ Celal-zade Mustafa, *Selim-name*, Haz. Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar, Ankara, 1990, s. 298-301.

³⁹ Şehabettin Tekindağ, "Şah Kulu Baba Tekeli İsyanı" , *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S: 3, Aralık 1967, s. 39; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "II. Bayezid'in Oğullarından Sultan Korkut" , *Bellekten*, C: 30, S: 120, 1966, s. 565-569'da Şah-kulu'nun Kapılıkaya ve Döşemedere mevkiindeki başarısından sonra Antalya tarafına gelmeyip, Kızılkaya ovasına çıkarak kadısını öldürüp bütün mallarını aldıktan sonra evleri yakıp ve bunu müteakip İstanos, Elmali, Gölhisar ve Isparta taraflarına zarar verdiğini kaydeder.

dir.⁴⁰ Şah Kulu'nun yağmaladığı ve zarar verdiği yerler arasında dönemin kaynaklarında adı geçen Elmalı ve İstanos'a sınır olması sebebiyle İğdir bölgesinin de olduğunu düşünüyoruz.

XVI. Yüzyılın ilk yarısına ait Piri Reis, Kitab-ı Bahriyesi'nde Adrasan limanını "büyük gemilerin yatmasına elverişli bir limandır. Ayrıca o limanın çevresi dağlıktır. İçecek suyu da bulunur. Bu limanın denizden nişanı ise iki tarafında bulunan dağlardır. Bu liman alçak bir dere gibi görünür" diye tarif etmektedir. Adrasan limanından sonra doğu yönünde Piri Reis'in "son derece gizli bir liman" olarak nitelendiği Porto Ceneviz limanı vardır. Piri Reis, kış mevsiminde iyi yatak değil, yaz mevsiminde yatılır dediği Üç adalar hakkında bilgi verdikten sonra Tekirova limanına değinir.⁴¹

Osmanlı arşiv belgelerinde ise XV. Yüzyıldan itibaren İğdir bölgesine ilişkin verileri görmek mümkündür. Osmanlı devrinde düzenlenen Tahrir Defterleri sayesinde İğdir bölgesinin idari durumu, hane sayısı ve nüfusu hakkında bilgi sahibi olabiliyoruz.

1568 Yılı Kayıtlarına Göre İğdir Nahiyesine Bağlı Cemaatler ve Gelirleri⁴²

Cemaat Adı	Nefer	Hane	Geliri
Beğcik	359	190	11745
Bölük-ü Halil Aşık Karye-i Emirgazi	20	10	500
Bölük-ü İbrahim ve Bektaş	44	21	1000
Depecik Karye-i Depecik	111	66	-
Karagöl nam-ı diğer Burdurçuk ve Karaağaç	419	235	3665
Karagöl nam-ı diğer Çaltı ve Çukurca	39	21	2300
Kiriş-Çaltı	26	20	1100
Kökez	72	35	1976
Küreciyan-Karye-i Akcık	61	36	1284
Ovacık nam-ı diğer Tekürak-Karye-i Akak	253	130	6327
Ovacık nam-ı diğer Tekürak Sofular-Karye-i Kemer	12	6	8400
Ovacık nam-ı diğer Yenibeğ	16	8	521

⁴⁰ Fahrettin Tızlak, "Teke Sancağı Türkmenlerine Osmanlıların Bakış Açısı" , XIV. Türk Tarih Kongresi -Kongreye Sunulan Bildiriler, Ankara, 9-13 Eylül 2002, C. II, K. I, Ankara, 2006, s. 490-491.

⁴¹ Piri Reis, *Kitab-ı Bahriye*, s. 1610-1612, 1632-1640.

⁴² Mehmet Ali Ünal, "XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı'nda Cemaat ve Aşiretler" , *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 2, 1996, s. 234-238; Behset Karaca, *XV. Ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta, 2002, Ek Tablo I s. 444-445'e göre 1568 yılı kayıtlarına göre İğdir nahiyesine Çerçioğlanları, Depecik, İğdir-hisarı, Karagöl, Kardıç, Kardıç Deresi, Kemer, Kiriş, Kökez, Kökez-i Ulu adlarında 10 adet köy bağlı idi.

İğdir Nahiyesine Bağlı Mezraalar ve Gelirleri⁴³

Mezraa Adı	1520	1568
Arab-koru ve Bahadır Yeri	1000	-
Çaylık-önü der kurb-u Düden	500	-
Dürli Nebi Kökezi Kurb-u Ulu Kökez	-	2000
Karagöl	500	-
Katran	-	-
Kuruca Kepez der karye-i Ulu Kökez	-	244

Tablolarda bulunan verilerin ışığında XVI. yüzyılın ikinci yarısında İğdir nahiyesinde 781 hanede 4000-4500 arasında nüfusun yaşadığını söyleyebiliriz. XVI. Yüzyılın sonlarına ait Timar esasına göre düzenlenmiş 107 nolu Teke Mufassalı'na göre Teke Sancağının Antalya, Kalkanlı ve Homa kazaları bulunmaktadır. Homa kazasına bağlı Muslu nahiyesi, Kalkanlı kazasına bağlı Karahisar, Kaş, Elmalı, İğdir, Bağovası, Kürüt, İstanos ve Mükerrrem Kömü nahiyeleri vardır.⁴⁴ 1568 yılına ait Tahrir defterine göre "İğdir, Kökez-i Ulu, Kardıç Deresi karyeleri halkı ile Akcık nam-ı diğer Tekürak cema'ati" Antalya kalesinde görevli olduklarından avarız vergisinden muaftır.⁴⁵ İğdir halkının vergilerden muaf olma durumunun daha sonra da devam ettiğini görüyoruz. XIX. Yüzyılın başlarına ait bir belgede İğdir kazasının taşlık ve tarıma elverişli arazisi olmadığından, Antalya'nun fethinden beri kasabanın muhafazası işini yaptıkları ve bu hizmetleri karşılığında ise avarız ve tekaliften muaf tutuldukları kayıtlıdır.⁴⁶ İğdir Hasan mahallesi 1809 yılında 170 kuruş vergi ödemiştir. 1837 yılında mahallenin avarızı hane sayısı ise 3, ödediği vergi miktarı 57 kuruştur. Rifat Özdemir'e göre 1837 yılında İğdir Hasan mahallesinde 45-48 arasında hane, 270-288 arasında nüfus bulunmaktadır.⁴⁷ XX. yüzyılın başlarında yapılan düzenleme ile İğdir Hasan mahallesi, Yüksek Alan mahallesinin içine dahil edilirken, İğdir Hasan cami bazı tadilatlarla varlığını sürdürmektedir.⁴⁸

⁴³ Behset Karaca, *Age.*, s. 205-210, Tablo: 25-26.

⁴⁴ *Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi*, Teke Mufassalı, H. 996, No. 107; Aynı Tahrir defterini esas alan T. Baykara Teke Sancağı'nın idari düzenlemesini şöyle vermiştir. XVI. Yüzyılda Teke Sancağı merkez kazası olan Antalya'ya Kurt, İğdir, İstanos, Muslu, Karahisar, Serik, Meğrim-güme, Bağ-ovası, Elmalı, Kaş, Kalkanlı, Gömbe, Susuz ve Bademağacı nahiyeleri bağlı idi. Tuncer Baykara, *Age.*, s. 181.

⁴⁵ Behset Karaca, XV-XVI. Asırlarda Teke ve Alaiye Sancaklarında..., s. 178; Akcık namı diğer Tekürak cema'ati bazı belgelerde Ovacık-Tekürak (karye-i Akak) ile Ovacık-Tekürak Sofular (karye-i Kemer) şeklinde geçmektedir.

⁴⁶ Hasan Moğol, *XIX. Yüzyılın Başlarında Antalya*, Ankara, 1991, s. 69; Macit Selekler, *Age.*, s. 16.

⁴⁷ Rifat Özdemir, "Osmanlı Döneminde Antalya'nın Fiziki ve Demografik Yapısı (1800-1867)", *XI. Türk Tarih Kongresi, 5-9 Eylül 1990*, C: 4, Ankara, 1994, s. 1387-1401.

⁴⁸ Hasan Moğol, *Haritalarla Antalya*, Ankara, 1997, s. 30.

Osmanlı Devleti'nde XVI. yüzyıldan itibaren "kaza" idari birim olarak uygulanmaya başlamıştır. Kaza, kadının salahiyet muntıkası olarak bir iskan yerini değil, bir bölgeyi gösterir. Kadılar bölgelerinde en önemli iskan yerinde oturduklarından orası kadılık merkezi, kaza merkezi kabul edilir. Kaza da o iskan yerinin adıyla anılmıştır.⁴⁹ İğdir bölgesinde bulunan İğdir Hisarı adlı iskan merkezi XVII. Yüzyılda İğdir kazasının merkezi konumundadır. XVII. Yüzyılda yaşayan ünlü Türk bilgini Katip Çelebi, 1648 yılında yazmaya başladığı "*Cihannüma*"⁵⁰ adlı eserinde Liva-i Teke'nin içinde İğdir'in de bulunduğu dokuz kazası ve Istanos adlı bir nahiyesi olduğunu kaydeder. Katip Çelebi, doğrudan İğdir kazasını anlattığı kısımda ise "*Antalya garbisinde bir merhale beş-on karyelü bir kazadır. Azim dağlar saib, dahi sengistandır. Deryaya karibdir. Yaylakları ve kışlakları vardır. Eyyam-ı sayfede küffar korkusundan dağlarda olan karyelere göçerler. Binek dağlarında keçi boynuzu çok olur. Dahi latif inciri ve üzümü olur. Eğneleri nadir ve mütaaleri kerestedir. Ekser halkı çulhadır*" demektedir.⁵¹ Aynı yüzyılın (XVII.) ikinci yarısında Anadolu'yu dolaşan Evliya Çelebi, Meğri (Fethiye) ve Finike kalesini gezdikten sonra Kaza-i Eğdir (İğdir) dediği Finike ile sınır topraklara geldi. Evliya Çelebi'nin bölge adı olarak kullandığını tahmin ettiğimiz İğdir'in "*yolları sarp ve vacibü's-seyr bir şehri olmamak ile ol semte azimet etmeyüp şark canibine altı saat sarp çengelistan yollar ve beller aşup*" Evsaf-ı Kal'a-i Azrasan (Adrasan) ulaşmıştır.⁵² Ama seyyahımız altı saat sonra ulaştığı Adrasan adlı yerin İğdir bölgesinin içinde olduğunun farkında değil gibi gözüküyor. Adrasan adlı kaleye geldiği zaman çok yağmur yağdığı için fazla etrafı gözlemleyemediğini söyleyen Evliya Çelebi, bölge hakkında şunları söylemektedir. "*Adrasan kalesinin serdari ve kethüda yeri yoktur. Adrasan kalesi sarp yalçın kaya üzerine beşgen şeklinde küçük bir kaledir. Sarp kalenin kırk neferatı vardır. Yüksek ve iki kattan oluşan surun dış katı yer yer yıkılmış ise de iç kale çok sağlamdır. Kalenin aşağı varoşu toprak örtülü evlerden oluşan bir mahalledir, camii, hamamı ve hanı vardır. Ayrıca limonu ve turuncu boldur.*" Evliya Çelebi Adrasan kalesinde iken Teke Mütesellimi Çavuşzade Mustafa Ağa'nın Kale (Adrasan) Dizdarı Sefer Ağa'ya muhafazası ve hapsi için bir kaç kanlı ve harami teslim ettiğini gördü.⁵³ Evliya Çelebi'nin Adrasan kalesi dediği kale Teke Sancağı üzerine çalışma yapan Behset Karaca gibi Yeniçağ uzmanı tarihçiler tarafından İğdir Hisarı olarak tanımlanmaktadır. 1568 yılına

⁴⁹ Tuncer Baykara, *Age*, s. 32-33.

⁵⁰ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, Çev. Coşkun Üçok, Ankara, 2000, 3. Bs., s. 217.

⁵¹ Katip Çelebi, *Cihannüma*, İstanbul, 1145/1732, s. 638-639.

⁵² Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, 9. Kitap, İstanbul, 2005, YKY., I. Bs., s. 141.

⁵³ Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zilli, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, s. 141-142.

ait Tahrir Defteri'nde Elmalı'nın Camii mahallesinden iki kişinin İğdir kalesinde hisar-eri oldukları görülmektedir.⁵⁴ Teke Sancağı'nda Antalya ve Karahisar-ı Teke (Sillyon, Yanköy) adlı kalelerin idari birim olarak kullanıldığından hareketle İğdir nahiyesinin idari yerinin halk arasında Kız Kalesi olarak bilinen⁵⁵ ve Osmanlı arşiv belgelerinde İğdir Hisarı olarak geçen yerin olması gerekir. Anadolu sahasında ve dışında bulunan Kız kalesi/kulesi üzerine çalışmaları olan T. Baykara'ya göre İzmir/ Buca'da bulunan Kız kalesi-Oğlan/Yiğit kalesi örneğinde olduğu gibi⁵⁶ Adrasan'daki Kız kalesinin kuzey-batı yönünde bulunan kaleye -Çakmak mahallesinde- halk arasında Oğlan Kalesi denilmektedir.⁵⁷

Osmanlı kaynaklarında XIX. yüzyılın başlarından itibaren Kardıç adı "*Kaza-i İğdir maa Kardıç*" , "*Kaza-i İğdir nahiyeye-i Kardıç*" şeklinde geçmeye başlamıştır. Söz konusu yüzyılın başlarında meydana gelen "*Tekelioğlu İsyanı*" sırasında Teke Sancağı'na Antalya merkez kazanın yanı sıra Elmalı, Kaş, Kalkanlı, Finike, İğdir, Serik, Kızılkaya ve Germeği adlı kazalar bağlı idi. Tekelioğlu isyanının bastırılmasından sonra gelecekte Teke ve Hamit sancaklarına Mutasarrıf atanacak olan Vahit Efendi, 23 Ağustos 1814 tarihinde İstanbul'a yazdığı arzında Teke-Eli'nin perişan durumundan bahisle yeniden imarını istemiştir. Bu talepten uzunca bir süre sonra 1830 yılının başlarında yayınlanan bir ferman ile Teke-Eli'nin imarı ve baskı-isyan yüzünden diğer sancaklara gitmek zorunda kalan halkın geri dönmesi konusunda önemli bir adım atılmıştır. Söz konusu ferman-da Teke-Eli'nin imarı ve halkının kalkındırılması hususunda bir çok konuya değinildikten sonra Serik ve Kara-öz kazaları halkına duhan, pamuk, susam ve diğer uygun ürünlerin ekilmesi tavsiye edilmiştir. Kaş, Kalkan, İğdir ve Finike kazalarında yaşayan halkın da İstanbul'da bina ve gemi yapımında kullanılacak olan kerestenin ormandan kesilmesine alıştıırılması istenir.⁵⁸ Devletin bu tavsiyesi Evliya Çelebi'nin de vurguladığı gibi çengelistan=sık ormanlı İğdir bölgesinin zaman içinde ormansızlaşması ile sonuçlanmış olmalıdır.

⁵⁴ Behset Karaca, *Age.* , s. 89; Behset Karaca, *Agm.* , s. 172; A. Latif Armağan, " XVI. Yüzyılda Teke Sancağı'ndaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma" , *Tarih Araştırmaları Dergisi*, S: 30, 1997, s. 25.

⁵⁵ Adrasan bölgesi sakinlerinden Celal Güzelyürek, Yenice/Karaöz, 1948, Kimya Mühendisi, Yerel Araştırmacı.

⁵⁶ Tuncer Baykara, *Kız Kulesi-Efsaneden Tarihi Gerçeğe*, Ankara, 2004, s. 97, 105-106, 191.

⁵⁷ Celal Güzelyürek, Yenice/Karaöz, 1948, Kimya Mühendisi, Yerel Araştırmacı.

⁵⁸ Fahrettin Tızlak, "*Tekelioğlu İsyanı*" , *XIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 4-8 Ekim 1999, C: 3, Kısım: I, Ankara, 2002, s. 239, 252-253; İdari durumla ilgili olarak bakınız: Ahmet Halaçoğlu, *Teke (Antalya) Mütesellimi Hacı Mehmet Ağa ve Faaliyetleri*, 2. Bs. , Isparta, 2002, s. 9, Ayrıca adı geçen yazar s.10'da İğdir kazasının 4 nahiyesi (bu sayı şüphelidir), 14 köyü olduğunu kaydeder. İğdir halkının ormandan kereste kesmeye alıştıırılması için bakınız: Macit Selekler, *Age.* , s. 25. Ferman-da Kara-öz'ün kaza olarak gösterilmesi isyan sırasındaki idari durumdan ve diğer kaynaklardan da görüleceği gibi doğru olmadığını düşünüyoruz.

C- Tanzimat Sonrası İğdir Kazası

XIX. yüzyılın ilk yarısında İğdir maa Kardıç kazasına Belen, Beykonak, Adrasan, Çayıcı, Savrun, Çalka, Kavak, Yazır, Salur, Sarıcasu, Yenice, Büyükalın, Dereköy, Gölcük, Karaağaç ve Karacaören köyleri bağlı idi. 1810 yılında İğdir kazasında tahminen 216000 kg zahire üretilmiş ve bunun 600 kg mübayaa edilmiştir. Bu miktar Teke Sancağı kazaları arasında Kızılkaya kazasından sonra ikinci az üretimi göstermektedir.⁵⁹ İğdir kazası arazisinin büyük bir kısmının ormanlık ve kayalık alandan oluşması dikkate alınarak bu durumu doğal karşılamak gerekir. Osmanlı devletinde 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Antalya ve bağlı kazaların sayım işlemini Silahşorandan Hidayet Ağa yapmış olup, Kaza-i Eğridir maa Kardıç'da (Doğrusu Kaza-i İğdir maa Kardıç) 1893 İslam'ın yaşadığını tespit etmiştir.⁶⁰ Bu dönemde sadece erkek nüfusun yazıldığını düşünürsek İğdir kazasında 4000-5000 kişinin yaşadığını tahmin edebiliriz. 1853 yılında Teke Sancağı'nın teşkilatını ve devlet gelirini gösteren bir listeye göre İğdir kazası maa Kardıç 98287 kuruş mali vergi, 22837 bedeli aşar olmak üzere toplam 121124 guruş vergi vermiştir.⁶¹ Bu iki veriyi beraber değerlendirdiğimiz zaman İğdir kazası Teke Sancağı'nın nüfus açısından küçük kazaları arasında yer aldığından ödediği vergi de bu paralelde düşük olanlardandır. 1850 yılına ait Devlet Salnamesi'ne göre Eyalet-i Karaman'a bağlı olan Liva-i Teke'nin merkezle beraber dokuz kazası vardır. Bunlar "Antalya maa nahiye-i İstanos Murtana nam-ı diğer Kürd aşireti, İğdir maa nahiye-i Kardıç, Finike, Kaş, Kalkanlı, Elmalu, Germeği nam-ı diğer Bucak maa nevaahi-i Millî ve Karahavz (Karaöz olmalı), Kızılkaya, Serik nam-ı diğer Karahisar-ı Teke maa nevaahi-i Beşkonak aşiret-i Gebiz"⁶² 1856 yılı verilerini kullanmış olması gereken 1273 yılına ait Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye/Devlet Salnamesi'ne göre Liva-ı Teke aracılığıyla Eyalet-i Karaman'a bağlı İğdir kazası "İğdir maa nahiye-i Kardıç" adıyla kazalık statüsünü korumuştur.⁶³

1- İğdir-Kardıç Nahiyesi

1864 yılında çıkarılan İdare-i Vilayet Nizamnamesi'ne göre İğdir kazası maa nahiye-i Kardıç adı tıpkı Serik'te olduğu gibi nahiye yapıldı.⁶⁴ İlk Konya

⁵⁹ Hasan Moğol, XIX. Yüzyılın Başlarında Antalya, s. 40, 82.

⁶⁰ Enver Ziya Karal, Osmanlı İmparatorluğu'nda İlk Nüfus Sayımı 1831, Ankara, 1943, s. 122; Kemal H. Karpat, Otoman Population (1830-1914)-Demographie and Social Characteristics, Wisconsin, 1985, s. 112.

⁶¹ Macit Seleker, "Antalya Sancağı'nın 1269/1853 Senesindeki Teşkilatı ve O Zamanki Devlet Varidatı", Türk Akdeniz, C: 2, S: 9, Haziran 1938, s. 11-13.

⁶² Salname-Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye, M. 1266, 4. Def'a, s.75-76.

⁶³ Tuncer Baykara, Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş, s. 239; Muhammet Güçlü, XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya, Antalya, 1997, s. 28.

⁶⁴ Muhammet Güçlü, 1864-1950 Yılları Arasında Serik, Antalya, 2000, s. 10.

Vilayet Salnamesine göre iki kaza arasındaki fark Serik nahiyesi Kızıl-kaya kazasına bağlanırken, on beş köy ve 1671 nüfusa sahip İğdir ve Kardıç nahiyesi “Kaza-i Elmalu Finike mea İğdir ve Kardıç nevahisi” adıyla Elmalu kazasına bağlandı.⁶⁵ Bu dönemde İğdir-Kardıç nahiyesinin merkezi Sarıkavak/Kumluca idi.⁶⁶

XIX. yüzyılda İğdir bölgesinin haritasını yapan ünlü Alman coğrafyacı H. Kiepert ve R. Kiepert’e göre Kardıç Alakır nehrinin batısında ve Akalissos⁶⁷ kentinin güney kesimine yerleştirilmiştir.⁶⁸ Aynı yüzyılın ortalarına doğru -1842 yılı baharında- bölgeye gelen Spratt-Forbes, Göksu nehrinin kaynağı yakınında Kardıç Ağası’nın evi Ali Bey Konağı’nın bulunduğunu kaydeder. Kardıç Ağası’nın konağının çevresinde yörüklerle ait bir kaç da kara çadırı bulunmaktadır. Buradan yoluna devam eden ekip, Alakır çayını sığ bir yerinden aşıp sık çalılıklar arasında fırtınadan yolunu bir ara kaybettikten sonra “beş saat içinde sık ve çok yaygın ormanlarla çevrili, dorukları karla örtülü yüksek dağların duvar gibi kuşattığı bu büyük vadinin yüreğinde çok romantik ve kuytu bir nokta olan Kardıç’e vardık. Basık bir taş ev ile birkaç kara çadır durduğumuz yerdeki konutların tamamıydı.” diyerek yolculuğunu ve Kardıç’ı tanımlamaktadır. Araştırma ekibi 3 Nisan’da Ağa’nın kılavuzluğunda yaklaşık bir saat mesafede bulunan halk arasında Gavuristanlık denen ören yerinde yaptığı incelemede Mr. Daniell’in ısrarı ve direnişi ile Akalissos sözcüğünü tespit etti.⁶⁹ Alakır nehrinin yukarısında yakın zamana kadar önemli olan ve bünyesinde değirmen, cami, pazar ile bazı yapılar barındıran Sinit vardır. Halk arasında burası Kuzca’nın merkezi ve eski Kardıç olarak bilinmektedir.⁷⁰ XIX. yüzyılın ilk yarısında bölgeye gelen C. Texier, İdebessos antik kentini tarif ederken Alakır “nehrin(in) yukarı vadisinde, Solyma dağı eteğinde ve Kardıç köyü yaylasının yakınında Kozağaç (Yenikışla köyünün bir mahallesi) denilen yerdedir”⁷¹ dediğine göre Sinit adlı yer Kardıç’ın yaylak merkezi olmalıdır. H. Kiepert, XIX. yüzyılın sonlarında hazırladığı haritada Kuzca ile

⁶⁵ *Salname-i Vilayet-i Konya*, 1285, Def’a. I, s. 64.

⁶⁶ Macit Selekler, *Age*, s. 6.

⁶⁷ Charles Texier’in Küçük Asya adlı eserine göre (s. 430) Akalissos kenti Gavuristan Yörüğü köyünün yakınındadır.

⁶⁸ Richard Kiepert, *Karte von Kleinasien*, D-II Adalia, 1:400 000, 1914.

⁶⁹ T.A.B. Spratt-Edward Forbes, *Travels in Lycia*, C: I, Londra, 1847, s. VIII-IX, 161-172; Söz konusu eserin Türkçe’ye çevirisinin basım aşamasında olduğu sırada bize kullandırma inceliğini gösteren Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Müdürü Sayın Kayhan Dörtlük’e içten teşekkürlerimi sunarım. Kendilerinin bölge çalışmalarına katkıları takdire şayandır.

⁷⁰ Hüseyin Saraçoğlu, *Akdeniz Bölgesi*, İstanbul, 1989, s. 224; *Kuzca Muhtarı Ahmet Şen*, Kuzca, 1955 doğumlu, 30 Nisan 2005 tarihinde Söğütçümasası’nda yapılan görüşmede kaydedildi.

⁷¹ Charles Texier, *Küçük Asya-Coğrafyası, Tarihi ve Arkeolojisi*, Çev. Ali Suat, Latin Harflerine Aktaran: K. Yaşar Koprıman, Sadeleştiren: Musa Yıldız, Ankara, 2002, s. 429-430.

Kozağaç adlı yerleşim birimlerini göstermektedir.⁷² Sinit'ten daha da yukarda Dereli-içi ve Ovacık gibi köyler vardır ve bunların hepsi Kardıc köyleri olarak adlandırılır. Bu köylerin tamamına İğdir maa Kardıc köyleri denmekte ve toplam sayısı 20 kadardır.

Bölgenin idari durumunu en iyi 1289/1873 yılına ait Konya Vilayet Salnamesi'nde görebiliyoruz. İğdir-Kardıc bölgesinin köylerini tam olarak görebilmek için Elmalı kazasına bağlı Finike, İğdir ve Kardıc nahiyelerinin köy, hane ve nüfus durumunu veriyoruz.⁷³

Elmalı Kazası Finike Nahiyesine Bağlı Köylerin Hane ve Nüfus Durumu

Köyün Adı	Hane Sayısı	Nüfusu
Bağyaka	54	132
Alasın	29	71
Yozgat	34	76
Yalnız	44	115
Saricasu	26	49
Adrasan	24	55
Hacıveliler	6	17
İncirağacı	17	42
Çavdır	12	39
Hallaçlar	23	65
Hacıköyü	35	89
Arif	109	280
Gakaz	7	13
Alacadağ	36	92
Örenkiz	19	51
Yazır	66	207
Şalur	9	18
Ernaz	41	104
Yenice	88	260
Torunlar	25	75
Yekün	699	183

⁷² Henri Kiepert, *R Rovinces Risiatiques de L'empire Ottoman*, 1: 500 000, Berlin, 1884.

⁷³ *Salname-i Vilayet-i Konya*, 1289, Def'a: 5, s. 187-189; *Salname-i Vilayet-i Konya*, 1290, Def'a: 6, s. 195-197.

Elmalı Kazası Kardıç Nahiyesine Bağlı Köylerin Hane ve Nüfus Durumu

Köyün Adı	Hane Sayısı	Nüfusu
Karahuda-viran	116	271
Ozma ?	60	200
Hayai ?	68	139
Dere	41	69
Yekün	285	479

Elmalı Kazası İğdir Nahiyesine Bağlı Köylerin Hane ve Nüfus Durumu

Köyün Adı	Hane Sayısı	Nüfusu
Sarıkavak	48	110
Belen	34	80
Yazır	18	65
Ulupınar	17	43
Tekirova	21	86
Akade	46	122
Girhan	64	220
Sarun/Savrun	21	59
Karaağaç	26	51
Küdan	19	92
Kuzdere	15	38
Yekün	229	966

2- Antalya Kazasına Bağlanması

1292/1876 yılında yayınlanan Nevahi Nizamnamesine göre Antalya kazasına Mamort, Istanos, Kızılkaya, Bucak maa Hısnı ?, Serik, Millü ve Beşkonak nahiyeleri bağlı idi.⁷⁴ Bu düzenleme ile Kızılkaya kazası nahiye statüsüne düşürülürken İğdir ve Kardıç nahiyelerinin durumu değişmemiştir. Ancak müteakip yıllarda yapılan yeni bir idari düzenleme ile İğdir ve Kardıç nahiyelerinin “İğdir maa Kardıç” adı ile Antalya kazasına bağlandığını görüyoruz. Çünkü 1888 yılına ait 20 nolu Konya Vilayet Salnamesine göre Teke Sancağı’nın merkez kazası olan Antalya kazasına Istanos, Kızılkaya, Bucak, Millü, Beşkonak, İğdir maa Kardıç ve Serik nahiyeleri bağlı idi.⁷⁵ İğdir maa Kardıç nahiyesinin Müdürü Mehmet Ali Bey, Naibi Vehbi Bey, Katibi İbrahim Efendi ve Vergi Katibi Halil

⁷⁴ Vecihi Tönük, *Türkiye’de İdari Teşkilat*, Ankara, 1945, s. 209.

⁷⁵ *Salname-i Vilayet-i Konya*, Def’a: 20, 1304, s. 185-186.

Efendi idi.⁷⁶ Rumi 1308/1892 yılına ait Konya Vilayet Salnamesine göre Antalya merkez kazaya bağlı olan İğdir maa Kardıç nahiyesinin 17 köyü, 887-901 hanesi, 2284 kadın ve 2381 erkek olmak üzere 4416 nüfusu, 43 dükkan, 24 değirmen, 17 cami, 5 medrese, 20 İslam mektebi ve 118 çeşme ile sebili vardır. Nahiye bünyesinde gayri Müslimlere ait mektep ve kilise yoktur. Ayrıca kütüphane, hükümet konağı, askeri debboy, belediye dairesi gibi kurumlar da görülmemektedir.⁷⁷

XIX. yüzyılda İğdir ve Kardıç bölgesi dediğimiz Kumluca ve çevresine Avrupalı araştırmacılar büyük bir ilgi göstermiştir. Bunlar arasında Kaptan Beaufort (1811-1812), C. Texier (1836), Spratt ve Forbes (1842) ve E. Krickl'i (1892) sayabiliriz. Avusturya ordusuna mensup olan istihkam Yüzbaşı E. Krickl, Otto Benndorf başkanlığında 1892 yılında Avusturya Krallık Kültür ve Eğitim Bakanlığı'nın Likya'ya düzenlediği bir araştırma gezisine plan yapmak, harita çıkarmak ve fotoğraf çekmek üzere katılmış⁷⁸ ve "*Kleinasien*" adıyla üç ciltlik bir fotoğraf albümü oluşturmuştur. Bu fotoğraf albümünde İğdir bölgesine ilişkin şu bilgiler vardır. İğdir bölgesine Arykandos vadisinden giren araştırma ekibi Limyra yakınlarında gezdikleri bölgelerde görmeye pek alışık olmadıkları Çelebi Süleyman Bey'in evinde konakladılar. İrizade Süleyman Bey ve oğlu Hekim Efendi'nin rehberliğinde Kumluca'ya hareket eden ekibi, onlar Nikolai Bey'in evine götürdüler. Burada heyet Müdür, Muhtar ve Kumluca'nın ileri gelenlerini ziyaret etti. Heyet üyeleri sonra Korydalla ve Rhodiapolis kentlerinde on gün kadar araştırma yaptı. Bu iki kent kalıntısının bulunduğu yerde Çingene zannettikleri Yörük aileleri ve onların evi olan çadırlarını gördüler. Bu süre içinde heyet üyeleri Kumluca'da bir eve yerleştiler. Heyet üyeleri sıcak bir Haziran gününde Kozagaçı yakınlarında bulunan İdebessos kentine gitti. "*Hekim Kimliğinde Kaşiflik*" yapan heyet eczanelerinde bulunan beş kalem malzeme ile bütün hastalara şifa dağıtmaya çalışıyordu. İğdir bölgesinde heyet "*başkanı loğusa ateşi hastalığına yakalanmış, yanık yaraları ve benzeri hastalıkları olan kadınları da tedavi ediyor, çakıyla küçük operasyonlar yapıyordu. Her türlü alet ve edevatla diş çekiyor, en büyük korkusuysa gördüğü rağbetin artması*" idi. Haritada İdebessos yakınlarında gösterilmesine rağmen Akalissos'u bulamayan heyet, 17 Haziran'da uzunca bir yolculuktan sonra Kuzca'nın batı yakasında düz bir damın üstünde kamp yaptılar. Öbür gün akşam altıya kadar Alakır vadisine indiler ve karşı kıyıda 1100 metrede bulunan Saraycık'ta boş bir eve yerleştiler. 19 Haziran'da Adalya Mutasarrıfı'nın gönderdiği Mülazım Efendi ile kuzey doğu yö-

⁷⁶ *Salname-i Vilayet-i Konya*, Def'a: 22, H. 1306/1888, s. 185-186.

⁷⁷ *Salname-i Vilayet-i Konya*, Def'a: 24, R. 1308, s. 176-177, 252-253, 270-273.

⁷⁸ Ernst Krickl, *1892 Likiya Günlüğü*, Yay. Haz. Nezh Başgelen, İstanbul, 2005, s. 10-11.

nüne Çandır Asar'a/Hisar-Çandır doğru hareket ettiler. Çandır köyünün az sayıda bakımsız evi olduğu için açık alanda konakladılar. Buradan uzunca yolculuğun yorgunluğunu gidermek için hızlı bir şekilde Adalya'ya hareket ettiler.⁷⁹

XX. Yüzyılın başlarında Antalya merkez kazaya bağlı İğdir maa Kardıç nahiyesinin Müdürü Haydar Ağa, Naibi Mehmet Efendi, Vergi Katibi Halil Efendi, Zabıta Katibi Emin Efendi idi. Nahiyede 15-17 köy ile 922 hanede 3136 nüfus yaşamakta olup, tamamı müslimdir. Ayrıca nahiyede bir Hükümet dairesi, 13 camii ve mescit, 3 medrese, 10 mektep, 25 dükkan, bir fırın, 25 değirmen, 3 kahvehane mevcuttur.⁸⁰

3- Finike Kazası: Kumluca (Sarıkavak) ve Kuzca (Göden) Nahiyeleri

10 Temmuz 1914 tarihinde Padişah Mehmed Reşad'ın onayıyla yürürlüğe giren "Teke Sancağı'nın Mahsusat-ı Hazırasıyla Müstakil Livaya Tahvili Hakkında Kanununun" birinci maddesinde "Konya Vilayeti mülhakatından Teke Sancağı mahsusat-ı hazırasıyla Müstakil Liva haline ifrağ edilmiştir" denilmektedir.⁸¹ Bu çerçevede Müstakil Teke Sancağı, 23 Temmuz 1914 tarihinde yeniden idari açıdan yapılandırılmış ve Korkuteli, Finike ve Manavgat adlarında üç yeni kaza kurulmuştur. Yeni düzenleme ile İğdir maa Kardıç nahiyesi üçe ayrılıp, İğdir kısmında Antalya merkez kazaya bağlı Kemer nahiyesi ile Finike kazasına bağlı merkezi Sarıkavak olan Kumluca nahiyesi kuruldu. Kardıç kısmında Elmalı kazasına bağlı Göden köyü merkez olmak üzere Kuzca nahiyesi (Göden, Karaağaç, Gölcük) kuruldu. Finike kazasına bağlı ve merkezi Sarıkavak olan Kumluca nahiyesine Adrasan (Çavuşköy), Belen, Yazır, Çıralı Ulupınar, Yeniceköy, Hacıveliler, Savrin (Güzören), Sarıcasu, Ortakiz (Yenikışla), Salur ve Kakaskavakdibi köyleri bağlı idi. Elmalı kazasına bağlı ve merkezi Göden (Altınyaka) köyü olan Kuzca nahiyesine Karaağaç, Gölcük, Karacaören, Kuzca ve Kırkdirek köyleri bağlı idi.⁸² Günümüzde bu iki nahiyenin köyleri hemen hemen Kumluca ilçesini oluşturmaktadır.

⁷⁹ Ernst Krickl, 1892 *Liykia Günlüğü*, s. 133-165. Fotoğraf albümünden anlaşıldığına göre bu dönemde Kumluca'nın zaptiyesi Hasan Efendi idi.

⁸⁰ *Salname-i Vilayet-i Konya*, 28. Def'a, 1317, s. 200-203; *Salname-i Vilayet-i Konya*, M. 1322, 29. Def'a, s. 154; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*, 1322, s. 653-655; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*, 1328, 67. Defa, s. 769-771; *Salname-i Vilayet-i Konya*, 1314, s. 246-249'da Antalya merkez kazaya bağlı olan İğdir maa Kardıç nahiyesinde 15 köy, 901 hane, 43 dükkan, 24 değirmen, 17 cami, beş medrese ile 20 İslam mektebi bulunuyordu.

⁸¹ *Takvim-i Vekayi*, 5 Ağustos 1330, No. 1911.

⁸² Muhammet Güçlü, "Müstakil Teke (Antalya) Sancağı'nın Kurulması ve İdari Düzenlemeye İlişkin Bir Belge", *Adalya*, No: II, 1997, s. 289-319.

Kumluca: Bölgede bulunan diğer köy isimlerinde olduğu gibi Kumluca adının da bir hayli eski olduğunu görüyoruz. XVI. Yüzyılın ikinci yarısına ait Teke Sancağı'nın Defter-i Evkaf-ı Liva-ı Teke adlı vakıf defterinde geçen “*Vakf-ı Zaviye-i Şeyh Bey zemin-i Kumluca-Belen der sınır-ı Elmalı der Kaş*” ve “*Vakf-ı Zaviye-i Mehmed veled-i Savcı der Karye-i Dere kıt'atan iki dönüm yer kullanmaktadır*”⁸³ kaydı hem Kumluca'nın hem de Dere köy'ün tarihinin günümüzden yaklaşık beş yüz yıl geri gittiğinin açık kanıtıdır. Anadolu'da Türklerin yerleşme seyri bu bölgede de kendini göstermiştir. Çünkü 1567 yılı kaydına göre Elmalı-Kaş sınırında bulunan zemin-i Kumluca-Belen ismi XIX. yüzyılın sonlarından itibaren bu günkü Kumluca bölgesinin genel adına verilmiştir.

Sarıkavak: Ege kıyılarını Ege adalarında oturanların “*komşu kapısı*” yaptıkları gibi⁸⁴ Alakır nehri ve Kumluca bölgesinde Tanzimat'tan sonra adalardan gelen Rumlar bazı iş sahalarında çalışmaya başladılar. 5 Nisan 1842 tarihinde Mr. Spratt, kılavuzu Ağa'nın oğlu ile Kardıç'dan ayrılıp Alakır/Kardıç Vadisi'nin dibinde incelemelerde bulundu. Bu arada bir Rum tarafından işletilen bir değirmen ile bazı Türk evlerinin bulunduğu yeri (Sinit) geçip altı saat yolculuk yaptıktan sonra oduncuların yaşadığı Dereköy'e vardığını söylemektedir.⁸⁵ Rumlar bugünkü Kumluca adlı yerleşim yerinin beş km. kadar kuzeydoğusunda Sarıkavak adlı yerde yerleşmiş olmalıydılar. Daha sonra kurulacak olan Kumluca adlı nahiyenin merkezi olan Sarıkavak ismi, bölgenin idari literatüründe XV. yüzyılın başlarından beri iz vermektedir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 581 no ile kayıtlı olan ve 1419 yılına ait Elmalı'da bulunan Nuh Çelebi İbni Hasan Bey Vakfı'nın gelir kaynakları arasında “*Sarukavak denilen arz kıt'ası*” kaydı kanaatimizce önemli bir kayıttır.⁸⁶ Sarıkavak köyünün adını 1289/1873 yılına ait Konya Vilayet Salnamesi'nde tespit ediyoruz. XIX. yüzyılın ikinci yarısında İğdir nahiyesi aracılığıyla Elmalı kazasına bağlı olan Sarıkavak köyünde 48 hanede 110 nüfus yaşamaktaydı.⁸⁷ Bölgeye yerleşen Rumlar daha çok değirmencilik ve fırıncılık ile uğraşmakla birlikte ticaret ve tarımla da meşgul oluyorlardı. Bölgede bulunan dere Sarıkavak köyünde bulunan değirmen-

⁸³ M. Akif Erdoğan, “Antalya ve Havalisi Tarihi İçin Bir Kaynak: Defter-i Evkaf-ı Liva-i Teke”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S: X, 1995, s. 97-185.

⁸⁴ Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, İstanbul, 1981, s. 38-63. Ayrıca bakınız: Tuncer Baykara, “XIX. Yüzyılda Urla Yarımadasında Nüfus Hareketleri”, *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920)*, Ankara, 1980, s. 279-286; Tuncer Baykara, “Batı Anadolu'da Rum Nüfusunun XIX. Yüzyıldaki Durumu-Yeni Yunan Göçleri ve Yerli Hıristiyanların Yunanlaştırılması”, *III. Askeri Tarih Semineri, Türk-Yunan İlişkileri*, Ankara, 1986, s. 428-439.

⁸⁵ T.A.B. Spratt-Edward Forbes, *Travels in Lycia*, s. VIII-IX, 161-172.

⁸⁶ Behset Karaca, *Age*, s. 407.

⁸⁷ *Salname-i Vilayet-i Konya*, 1289, Def'a: 5, s. 188-189.

lerin çarklarını çevirdikten sonra Kumluca kaza merkezinden denize ulaşmaktadır. Bu dereye Rum değirmencilerden olsa gerek Gavur deresi denilmektedir. XX. Yüzyılın başlarına ait Akdeniz Kılavuzu adlı eserde Finike körfezi ile Karaöz limanı arasında denize dökülen ırmaklar arasında Kafir çayının adı geçmesi bu konu açısından önemli olsa gerektir.⁸⁸

Bölgenin Müslüman sakinleri tarımın yanında daha çok hayvancılık ile uğraşmakta ve bir kısmı Sarıkavak bölgesinde Savrin (Güzören) köyünde yaşamaktaydı. XIX. yüzyılda bölgeyi dolaşan seyyahlardan öğrendiğimize göre bölgede yaşayan bir kısım göçer evliler kışlak olarak Corydalla ve Rhodiapolis'i kullanmışlardır. XIX. Yüzyılın sonlarında bu günkü Kumluca kurulup gelişmeye başlayınca Corydalla'daki halk yavaş yavaş Kumluca'ya gelmeye başladı. XX. Yüzyılın ikinci yarısında bölgeyi dolaşan yerli ve yabancı seyyahlar diğer yerlerde olduğu gibi Corydalla ve Gagai'nin yapı malzemelerinin Kumluca'nın inşasında kullanıldığını tespit etmiştir. Ayrıca Corydalla'nın yapı malzemeleri yakın köylerden Haciveliler, Hızırkahya ve Çalka'nın yapılarında da kullanılmıştır.⁸⁹ 1842 yılında bölgeye gelen Spratt ve Forbes ilk olarak Haciveliler'e uğramış ve burayı "her hafta kurulan pazar için dikilmiş bir sıra kulübeden, Yörük çadırları ile bir demirci dükkanından oluşan küçük bir köydür. Düzlüğün yukarısında ikiden üç yüz ayağa yükselen iki sivri külâh biçimindeki tepenin dibinde uzanır" şeklinde tarif etmiştir.⁹⁰

Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra Anadolu'nun diğer yerlerinde olduğu gibi İğdir-Kardıç bölgesinde yaşayan Rumlar da ülkeyi terk ettiler. Dolayısıyla bölgede yaylak ve kışlak olarak yaşayan halk, Cumhuriyet döneminde Kumluca ve çevresine yoğun olarak yerleşmeye başladılar. Bu durumu bölgede yaşayan insanların en eski mezarlık olarak kentin kuzeyinde bulunan Kırcaami Mezarlığı ile doğusunda bulunan Güçük mezarlığının düzenlenmesi ile oluşturulan Kumluca Kent Mezarlığını göstermeleri de doğrulamaktadır.⁹¹ Kırcaami mezarlığının doğu tarafında bir de cami bulunmaktadır. Caminin yerinde daha önce bir mescit olmalıdır. Çünkü Caminin kitabesinde bulunan yapım tarihi ve

⁸⁸ Ahmet Rasim, *Akdeniz Kılavuzu-Anadolu, Karaman, Finike ve Kilikya Sahilleri-Mermeris Feneri'nden Payas'a Kadar*, II. Baskı, Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube, TC. Deniz Basımevi, 1945, s. 72-73.

⁸⁹ George E. Bean, *Eskiçağda Lykia Bölgesi*, Çev. Hande Köken, İstanbul, 1997, I. Bs. , Arion Yay. , s. 151-155; Burhanettin Onat, *Bir Zamanlar Antalya-Bir Antalya Sevdalısının Kaleminden*, İstanbul, 2000, s. 238.

⁹⁰ T.A.B. Spratt-Edward Forbes, *Age* , s. 161-172.

⁹¹ *Kumluca Belediyesi 1999-2004*, Haz. Kazım Turkyay, Tarihsiz, s.53.

malzemesi çok eski gözükmemektedir. Kırcaami mezarlığında bulunan en eski mezar kitabesinin 1325/1909 yılına ait olduğunu tespit ediyoruz.

D- Cumhuriyet Döneminde Kumluca ve Kuzca Nahiyesi

Cumhuriyet döneminde Kumluca ve Kuzca nahiyelerine ilişkin nüfus, hane sayısı, hayvan sayısı, arazi durumu ve benzeri istatistiki veriler vermek 1958 yılında Kumluca'nın kaza olmasına kadar oldukça zordur. Çünkü bu iki nahiyeye ilişkin veriler Finike kazası içinde geçmektedir. Bir fikir vermesi açısından Cumhuriyetin ilk yıllarına ilişkin Finike kazasına ait verileri buraya almayı uygun bulduk. Finike kazasında 7462 kadın ve 7435 erkek olmak üzere toplam 14897 kişi yaşamaktadır. Bunlardan 454 kişi evlenirken, 28 kişi boşanmış, 210 kişi ölmüş, 762 kişi yeni doğmuştur.⁹² 1927 yılında yapılan nüfus sayımı sonuçlarının kullanıldığını sandığımız 1928-1929 TC. Devlet Yılığ'ına göre Kumluca ve Kuzca nahiyelerinin bağlı olduğu Finike kazasına 37 köy, 36 mevaki bağlı olup, 7435 erkek, 7462 kadın olmak üzere toplam 14897 kişi yaşamaktaydı. Ayrıca kazada 594 kişi doğmuş, 194 kişi ölmüş, 306 kişi evlenmiş, 17 kişi de boşanmıştır.⁹³ Yine Cumhuriyet döneminin başlarını yansıtan Teşkilat-ı Mülkiye'ye göre Finike kazasının Kuzca (Gödene) ve Kumluca (Sarıkavak) adlarında iki nahiyesi ile 33 köyü vardır. Kuzca nahiyesine Çayıçi, Dere, Karacağağaç, Karacaören, Kuzca, Gödene ve Gölcük adlı köyler, Kumluca nahiyesine ise Adrasan, İğdir Yazırı, Ortakız, Belen, Töngüslü Aşireti, Hacıveliler, Sarıcasu, Sarıkavak, Savrin, Gagaz Kavakdibi, Kerçen, Yeni Osmanlı ve Yenice gibi köyler bağlı idi.⁹⁴

Cumhuriyet'in X. Yılı'nın eşiğinde Finike kazasında 23 adet değirmen bulunuyordu. Kazaya 12 köyü olan merkez nahiyesi, 11 köyü olan Kumluca nahiyesi ile 7 köyü olan Kuzca nahiyesi bağlı idi. Kumluca nahiyesi merkezinde 80 hane, 10 dükkan, bir mektep ve bir resmi daire bulunuyordu. Kuzca nahiyesi merkezinde ise 67 hane, bir mektep ve bir resmi daire vardı.⁹⁵ Kumluca nahiyesi merkezi ile yakın hane sayısına sahip olmasına rağmen Kuzca nahiyesi merkezinde dükkan bulunmaması dikkat çekicidir. Cumhuriyet döneminin başlarına ait kaynakların verilerinden görüldüğü üzere köy sayısında önemli farklar vardır. Cumhuriyet'in X. Yılı'ndan sonra düzenlenen bir belgeye göre Finike kaza-

⁹² TC. Devlet Salnamesi, 1927-1928, İstanbul, 1928, s. 442-456.

⁹³ TC. Devlet Salnamesi, 1926-1927, İstanbul, 1927, s. 548; Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnamesi, 1927-1928, İstanbul, 1928, s. 442; TC. Devlet Yılığ'ı, 1928-1929, İstanbul, 1929, s. 222-225; TC. Devlet Yılığ'ı, 1929-1930, İstanbul, 1930, s. 244-245.

⁹⁴ Dahiliye Vekaleti, *Son Teşkilat-ı Mülkiye'de Köylerimizin Adları*, İstanbul, 1928, s. 136.

⁹⁵ Dahiliye Vekaleti Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü (DV-VİUM), *Antalya Coğrafyası*, 1932, s. 94, 43, 76-80, 51.

sına bağlı Kumluca nahiyesine Sarıkavak, Kağaz, Yenice, Beşikçi, Gerçen, Sarıcasu, Ortekiz, Çayıçi, Savrin, Hacıveliler, Adrasan, Belen ve İğdir Yazır köyleri, Kuzca nahiyesine ise Gödene, Kuzça, Gölcük, Dere, Karacaören, Karacaağaç ve Hıdır Kahya köyleri bağlı idi.⁹⁶ 1931 yılında Finike'nin Kumluca nahiyesinde otomobil seferine müsait sadece 20 km yol vardır.⁹⁷ 1936 yılında yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Antalya il kongresinde Finike'nin Tatlıçay köprüsü ile Alakır çayı köprüsünün nahiyeye ve köy yolları üzerinde olması ve Nafia Vekaleti tarafından kabul edilen yol güzergahında olmaması sebebiyle yapılmamasına ve Finike-Kuzca yolunun yapılmasına karar verilmiştir.⁹⁸

Cumhuriyet'in XV. yılına gelindiğinde Finike kazasında şehir ve kasaba merkezinde 561 kadın ve 683 erkek, köylerde 9161 kadın ile 8533 erkek yaşamaktaydı. Kazada havası iyi olan Kuzca nahiyesi hariç bütün köyler ya akar çaydan ya da kuyulardan su ihtiyacını karşılamaktadır.⁹⁹ XX. Yüzyılın ortalarına doğru yapılan idari düzenleme ile Kuzca nahiyesinin adı Gödene nahiyesi olmuş ve merkezi de Kuzca olmuştur. Bu dönemde Finike kazasına bağlı Kumluca (Sarıkavak) nahiyesi ile Gödene (Kuzca) nahiyesine 32 köy bağlı idi.¹⁰⁰ 1950-1953 yılları arasında Kumluca nahiyesinin Savrun ve Sarıcasu köylerinde birer okul inşa edilmiştir. Aynı dönemde Kumluca'nın Sarıkavak köyüne 10 ve Hızırkahya köyüne 2 Bulgaristan göçmeni aile yerleştirildi. Bu ailelere ev ve toprak verilmiştir. Ayrıca 15 bin lira harcanarak Kumluca'ya içme suyu getirildi. 1951 yılında Antalya-Gödene-Finike yolunun 16 km stabilize hale getirilirken, 1952 yılında 20 km tesviye edildi.¹⁰¹

Büyük İskender hayranı olan Freya Stark (1893-1989) İngiltere'nin Ortadoğu danışmanı olarak bölgeyi karış karış dolaşmış bir çok eserinin yanında Anadolu hakkında "*Alexander's Path/İskender'in Ayak İzleri, Londra, 1958*" adlı eserini kaleme almıştır. Antalya tarafından geldiği Kumluca hakkında "*...Dağın eteğinde Kumluca'ya ulaşmaya kadar bir kaç köy gördük....Kumluca, şimdiye kadar gördüğüm yerlere pek benzemiyordu. Buraya yeni evler, dükkanlar inşa ediliyordu. Uzunca bir caddenin sağında, solunda bir çok ev ve dükkan vardı. Dükkanlardaki malların çeşitliliği bizi bir hayli şaşırttı. Lambalar, cam eşyalar, çaydanlıklar, ipler, kauçuk hortumlar, çeşitli tarım aletleri, renkli iplikler, çoraplar, düğmeler, top top kumaşlar hemen gözüme*

⁹⁶ İçişleri Bakanlığı Arşivi, Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü'nde bulunan Antalya Vilayeti'nin idari yapısını gösteren Nisan-Mayıs 1936 tarihine ait belgeler.

⁹⁷ DV-VİUM. , *Antalya Coğrafyası*, 1932, s. 113.

⁹⁸ C.H.P. 1936 İl Kongreleri, Ankara, 1937, s. 45-52.

⁹⁹ DV-VİUM, *Antalya Vilayeti*, 1938, s. 31, 41-42, 52, 56-58.

¹⁰⁰ Hüseyin Orak, *Türkiye Kılavuzu*, C: I, Ankara, 1946, s. 329.

¹⁰¹ *Antalya Vilayeti'nin Dört Yıllık Çalışmaları (1950-1953)*, IV. Bs. , İstanbul, 1954, s. 3-22

çarpıveren şeyler arasında. Buradaki kumaş bolluğunu şimdiye kadar gezdiğim hiçbir yerde görmedim. İnsan, acaba burası kumaş alınan satılan bir merkez mi diye düşünmekten kendini alamıyor. Hele terziler ! Bu kadar çok terzi başka nerede bulunabilir ? Esnafın yüzde sekseninin terzi olduğu küçük bir kasaba düşünebiliyor musunuz ?” diye hayret ifadeleri ile tarif etmektedir. Bölgede İskender’in ayak izlerini aramak için kentte fazla kalamayan F. Stark, bir rehber ve at temin etti. Ancak misafirperver insanların isteğiyle bir gece Kumluca’nın sevimli otelinde kaldıktan sonra dağ yolundan Finike ve Elmalı’ya hareket etti.¹⁰²

1- Kumluca ve Kuzca Nahiyelerinin Ekonomik Durumu

Alakır vadisi denen bölgede yetişen ürünler eskiden beri Finike limanı aracılığıyla ihraç edilmiştir. XIX. yüzyılda İğdir bölgesine gelen seyyahlar özellikle bölgenin orman yapısına dikkat çekmeyi ihmal etmezler. Bunlardan birisi olan Kaptan Beaufort, 1811 yılında Finike körfezine yakacak odun ve içecek su ikmal için demirlediğinde İğdir ve Kardıç ormanlarından kesilen “kumsalda büyük yığınlar halinde yatan çam keresteleriyle önemli bir ticaret sürdürüldüğünü” vurgulamaktadır.¹⁰³ Kumluca nahiyesinde Gavur deresinin zamanla doldurduğu münbit ve mahsuldar 2400 hektarlık bir ova oluşmuştur. Bu ovada çeltik, portakal, limon, muşmula bahçeleri vardır.¹⁰⁴ Günümüzde bu ova ve dağların tepelerin içlerine kadar ağırlıklı olarak seralarla doludur. Az miktarda bölgede narenciye bahçeleri bulunmaktadır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında nahiyeleri ile beraber Finike kazası genelinde 8300 dönüm buğday, 7280 dönüm arpa, 200 dönüm burçak, 8000 dönüm mısır, 8200 dönüm ak ve kum darı, 4500 dönüm Sisam ve 200 dönüm pamuk ekilmekteydi. Bu faaliyetlerden 913000 kilo buğday, 728000 kilo arpa, 20000 kilo burçak, 800000 kilo mısır, 20000 kilo pamuk, 30000 kilo nohut, 20000 kilo fasulye üretilmiştir. Ayrıca kazada 680 beygir, 1659 kısrak, 1960 merkep, 1165 deve, 3480 eşek, 2843 öküz, 217 manda, 11246 koyun, 44117 keçi bulunmaktadır. Bu hayvanlardan 17010 kilo süt, 11500 kilo yün ve yapığı, 13210 kilo keçi kılı üretilmektedir. Kaza içinde 88950 hektar orman olup bunun 30250 hektarı kara çam, 18680 hektarı meşe, 1780 hektarı ardıç, 11560 hektarı katran, 890 hektarı palamut, 3560 hektarı zeytin, 22230 hektarı çeşitli çalılıklardan oluşmaktaydı. Bu ormandan 8263 metre kereste, 7975 cedid kantar odun, 7302 cedid kantar kömür üretiliyordu.¹⁰⁵ 1928-1929 yılı kayıtlarına göre kazada 12239 dönüm buğday, 18625 dönüm arpa, 10630 dönüm mısır, 399 dö-

¹⁰² Şenol Göka, *Söz Uçar Yazı Kalır*, Antalya, 1996, s. 238-241.

¹⁰³ Francis Baeufort, *Karamanya*, Çev. Ali Neyzi-Doğan Türker, Antalya, 2002, s. 33, 36.

¹⁰⁴ DV-VİUM, *Antalya Vilayeti*, 1938, s. 18.

¹⁰⁵ TC. *Devlet Salnamesi, 1927-1928*, İstanbul, 1928, s. 442-456.

nüm burçak, 5677 dönüm akdarı, 4496 dönüm susam tarımı yapılmaktadır. Bu tarım faaliyetinden 842060 kg buğday, 1272.296 kg arpa, 72238 kg mısır, 39900 kg burçak, 2500 kg nohut, 3000 kg börülce, 900 kg fasulye, 25000 kg patates üretilmiştir.¹⁰⁶

Bölgede tarım ve hayvancılığın yanında Alakır/Kardıç vadisinde bulunan Kardıç bölgesi özellikle ağaç işçiliği ve demircilik konusunda ünlüdür. Bölgede kurulan pazarlarda “Kardıç bıçağı” aranan bir bıçak türüdür. Bölgeye yaptığımız gezilerde Kuzca köyünün mahallelerinde özellikle de şimdi köy merkezi olan Söğütçuması’nda küçük çaplı demirci atölyeleri ile ağaç işleri atölyelerini görme fırsatı yakaladık.¹⁰⁷ Bölgede arıcılık ve bal üretimi önemli faaliyetlerdendir. Antalya vilayetinde 27.440 arı kovana, 128 fenni kovan mevcuttur. Senede ortalama 300.000 kg bal, 28000 kg bal mumu üretilmektedir. Vilayette üretilen ballar arasında Alaiye’nin dağ köyleri ile Köprülü havalisi, Korkuteli’nin İmecik ve Avdan köyleri, Finike’nin Kardıç havalisinde üretilen ballar ünlüdür.¹⁰⁸ Alakır/Kardıç vadisinin yukarı kesiminde çok sayıda arı kovanını günümüzde de görülmesi eski bir faaliyetin devamı olmalıdır.

2- Kumluca ve Kuzca Nahiyelerinin Eğitim Durumu

Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı devletinin ilk dönemlerinde Kumluca bölgesinde medrese olduğuna ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Hatta Kumluca bölgesinde XV.-XVI. yüzyıllarda bile medrese olmadığını Osmanlı belgelerinde tespit edebiliyoruz.¹⁰⁹ M. Akdağ ve B. Karaca medrese öğrencilerinin çıkardığı suhte isyanlarını anlatırken Teke Sancağı’nın diğer kazalarında bulunan medreselerden ve isyancı öğrencilerden söz ederken, İğdir medreselerinden ve öğrencilerinden söz etmemesi dikkate değer bir kayıttır.¹¹⁰ Kumluca bölgesinin öğrencileri eğitimini Antalya, İstanos, Elmalı ve Finike medreselerinde yapmış olmalıdır. Kumluca bölgesinde eğitime ilişkin ilk verileri XIX. yüzyılın ikinci yarısında yayınlanmaya başlanan Konya Vilayet Salnamesinde tespit ediyoruz. Buna göre Antalya merkez kazaya bağlı olan İğdir maa Kardıç nahiyesinde 17 cami, 5 medrese ve 20 İslam mektebi vardır. Nahiye bünyesinde gayri Müslim-

¹⁰⁶ TC. Devlet Yıllığı, 1928-1929, İstanbul, 1929, s. 222-225; TC. Devlet Yıllığı, 1929-1930, İstanbul, 1930, s. 244-245.

¹⁰⁷ Kumluca Belediye Başkanı Sayın Hüsamettin Çetinkaya’nın sağladığı ulaşım aracı ile 30 Nisan 2005 tarihinde bölgeye yapılan inceleme gezisi sırasında tespit edildi.

¹⁰⁸ DV-VİUM. , *Antalya Coğrafyası*, 1932, s. 41.

¹⁰⁹ Behset Karaca, *XV. ve XVI. Yüzyıllarda Teke Sancağı*, s. 388-412.

¹¹⁰ Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası-Celali İsyamları*, İstanbul, 1995, s. 17, 137, 141, 156-157, 169, 199-202, 346, 393, 416, 201; Behset Karaca, “Teke Yöresinden Suhte Ayaklanmaları” , *Türk Akdeniz*, 2000, s. 39-44.

lere ait mektep ve kilise yoktur.¹¹¹ XX. Yüzyılın başlarında Antalya merkez kazaya bağlı İğdir maa Kardıç nahiyesinde bir Hükümet dairesi, 13 camii ve mes-cit, 3 medrese, 10 mektep bulunuyordu.¹¹² Görüldüğü gibi bölgeye ilişkin eğitim ile ilgili verilerde önemli tutarsızlıklar vardır. S. Fikri Erten'e göre İğdir-Kardıç nahiyesinde Kumluca Medresesi (Sarıkavak'da) ile Sarıcasu, Karacaören ve Gölcük adlı yerleşim yerlerinde birer medrese bulunmaktaydı.¹¹³ 1913 yılı bilgilerini yansıttığını düşündüğümüz 1330/1914 mali yılına ait Konya Vilayet Salnamesine göre Antalya kazasına bağlı İğdir-Kardıç nahiyesinde 1896 yılında kurulan bir öğretmenli ve resmi Kumluca İptidaisi'nde 60 erkek öğrenci okumaktadır. 1913 yılına kadar okuldan 75 öğrenci diploma almıştır. Nahiye dahilinde 1912 yılında kurulan bir öğretmenli, resmi Kemer İptidaisi'nin 43 erkek öğrencisi bulunmakta ve 11 öğrenciyi mezun etmiştir.¹¹⁴

Cumhuriyet'in X. Yılı'nın eşliğinde Kumluca nahiyesinin bağlı olduğu Finike kazasında biri kasabada, dördü köy ve nahiyelerde olmak üzere beş ilkokul vardı. Bu sayı Antalya kazaları arasında en düşük sayı idi. Sekiz ilkokula sahip Korkuteli kazası dışında diğer kazaların 10-25 arasında ilkokulu vardı. Finike kaza merkezinde 110 çocuktan 103'ü okurken, Kumluca ve Kuzca nahiyeleri ile köylerinde 1833 çocuktan sadece 245'i okuyabiliyordu. Kumluca nahiye merkezinde 80 hane, 10 dükkan, bir mektep ve bir resmi daire bulunuyordu. Kuzca nahiye merkezinde ise 67 hane, bir mektep ve bir resmi daire vardı.¹¹⁵ 1936 yılında yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Antalya il kongresinde Kuzca'da yedi odalı mıntika okulu binasının ve Hasköy, Adrasan, Kumluca ve Akçaören köylerinde büyük birer okul binasının tamamlanmak üzere olduğu kaydedildi.¹¹⁶ Cumhuriyet'in XV. yılına gelindiğinde Finike kazasında şehir ve kasaba merkezinde 561 kadın ve 683 erkek, köylerde 9161 kadın ile 8533 erkek yaşamaktaydı. Finike kazasının biri kasabada dördü köyde olmak üzere toplam beş okulu vardı. Kütüphanesi olmayan kaza merkezinde erkeklerin %50.8, kadınların %26.4,

¹¹¹ *Salname-i Vilayet-i Konya*, Def'a: 24, R. 1308, s. 176-177, 252-253, 270-273.

¹¹² *Salname-i Vilayet-i Konya*, 28. Def'a, 1317, s. 200-203; *Salname-i Vilayet-i Konya*, M. 1322, 29. Def'a, s. 154; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*, 1322, s. 653-655; *Salname-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*, 1328, 67. Defa, s. 769-771; *Salname-i Vilayet-i Konya*, 1314, s. 246-249'da Antalya merkez kazaya bağlı olan İğdir maa Kardıç nahiyesinde 15 köy, 901 hane, 43 dükkan, 24 değirmen, 17 cami, beş medrese ile 20 İslam mektebi bulunuyordu.

¹¹³ S. Fikri Erten, *Antalya Tarihi*, 3. Kısım, Antalya, 1948, s. 88.

¹¹⁴ *Konya Vilayet Salnamesi*, 1330 Sene-i Maliye, s. 731-733.

¹¹⁵ Dahiliye Vekaleti Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü (DV-VİUM), *Antalya Coğrafyası*, 1932, s. 94, 43, 76-80, 51.

¹¹⁶ *C.H.P. 1936 İl Kongreleri*, Ankara, 1937, s. 45-52.

nahiye ve köylerinde erkeklerin %13.7, kadınların %1.9 okuma yazma biliyordu.¹¹⁷

Cumhuriyetin 50. yılı münasebetiyle basılan 1973 Antalya İl Yılığ'ına göre Kumluca kaza merkezinde bir ortaokul, bir lise, iki ilkokul ve köylerde 40 ilkokul bulunuyordu. Merkezde bulunan Cumhuriyet İlkokulu halk tarafından 1967 yılında yapılmış olup 14 öğretmen, 2 hizmetli ve 502 öğrencisi vardı. Aynı yıl devlet tarafından yapılan Atatürk ilkokulunda ikili öğretim uygulanmıştır. Atatürk ilkokulunda 9 öğretmen ile bir hizmetli görev yaparken, 359 öğrenci eğitim görüyordu. Köy okullarında ise 117 öğretmen, 9 hizmetli, 1964 kız ile 2232 erkek öğrenci bulunuyordu. Kumluca Ortaokulu 1965 yılında Milli Eğitim Bakanlığı ile mahalli dernekler tarafından yaptırılmıştır. Kumluca Çavuş Ortaokulu ise 1973-1974 öğretim yılında Çavuş kasabasında 18 öğrenci, bir öğretmen ile eğitime başlamıştır. Kumluca Lisesi'nde 1972-1973 yılında 296 öğrenci mezun olurken, 1973-1974 yılında 1218 öğrencisi ve 31 öğretmeni bulunuyordu.¹¹⁸

3- Kumluca'da Belediye Teşkilatının Kurulması

Başta İstanbul olmak üzere Anadolu kentlerinde "*Şehir Eminliği*" ve "*Şehir Kethüdalığı*" XVIII. Yüzyılda yaygındır. Tanzimat devrinde çıkarılan 1864 ve 1871 Vilayet nizamnameleri ile hemen her idari birimde bir de belediye meclisi öngörülmüştür. Ülke genelinde belediyelerin 1880 yılından sonra etkili olmaya başladığı vurgulanır.¹¹⁹ XIX. yüzyılda İğdir-Kardıç nahiyesinin bağlı olduğu Teke Sancağı'nın yönetim merkezi Antalya kentinde belediye teşkilatı İdare-i Vilayet gereği 1868 yılından itibaren faaliyete geçmiştir.¹²⁰ Söz konusu yüzyılın sonlarında İğdir-Kardıç nahiyesinde belediye dairesi yoktu.¹²¹ Belediye teşkilatının Kumluca'ya gelmesi için Cumhuriyet devrini beklemek gerekir. 1914 yılında yapılan idari düzenleme ile Finike kazasına bağlanan Kumluca nahiyesinde Dahiliye Vekaleti verilerine göre 1928 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. 813 nüfusa sahip Kumluca nahiyesi belediyesinin 1492 lira geliri olup, bu gelirin 79 lirasını devlet vergileri ile tahsil olunan hisselerden, 107 lirasını oktruva (toprak bastı, ayak bastı parası) resminden, 1300 lirasını belediye vergi ve resimlerinden ve 6 lirasını istikrazat, ianat ve teberrüattan karşılamaktadır.

¹¹⁷ DV-VİUM, *Antalya Vilayeti*, 1938, s. 31, 41-42, 52, 56-58.

¹¹⁸ 1973 *Antalya İl Yılığ*, s. 40-41, 95, 103, 110-112.

¹¹⁹ Tuncer Baykara, "Tanzimat'da Şehir ve Belediye" , *150. Yılında Tanzimat*, Yay. Haz. Hakkı Dursun Yıldız, Ankara, 1992, s. 283-287.

¹²⁰ Muhammet Güçlü, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Antalya, 1997, s. 48.

¹²¹ *Salname-i Vilayet-i Konya*, H.1310/R. 1308, Def'a: 24, s. 272-273.

Kumluca belediyesi bu gelirin 493 lirasını idare ve hesap işlerine, 35 lirasını sağlık ve hayır işlerine, 244 lirasını beldenin imar ve süslemesine, 250 lirasını temizlik işleri, aydınlatma ve elektrik tesisatına, 120 lirasını muhtelif masraflar ile belediyenin diğer görevleri için harcamıştır. 1928 yılında Kumluca belediyesinin yaptığı toplam harcama 1142 liradır. Kumluca belediyesinin 1928 yılında her hangi bir müessesesi ve gayri menkulü yoktur. Ayrıca belediye 2 daimi müstahdemi için 240 lira, bir belediye memuru için 120 lira ödemektedir.¹²² Dahiliye Vekaleti Vilayetler İdaresi Umum Müdürlüğü'nün verilerine göre Kumluca'da belediye teşkilatının bir süre faaliyetine ara verdiği anlaşılıyor. Çünkü 1931 yılı bütçelerine göre Antalya vilayetinde bulunan belediyelerin gelirlerinin sıralandığı ve tanıtıldığı raporda Kumluca belediyesinin adı bulunmamaktadır.¹²³ Cumhuriyet'in XV. Yılında düzenlenen rapora göre Kumluca'da belediye teşkilatı henüz kurulmamıştır.¹²⁴

Kumluca kentinde uzun bir aradan sonra belediye teşkilatı 28 Mart 1953 tarihinde yeniden kuruldu. Kumluca Belediyesi yeniden kurulduğunda bütçesi 50.935 liraydı.¹²⁵ Kumluca Belediyesi 1963 yılında 287.324, 1964 yılında 555.249, 1965 yılında 631.867, 1966 yılında 243.180, 1967 yılında 249.804 lira harcama yapmıştır.¹²⁶ Cumhuriyet'in 50. yılında dört mahallesi bulunan Kumluca Belediyesi, kuruluşunda 50.935 lira olan bütçesini 1958 yılında 129.999 liraya, 1973 yılında 800.000 liraya, 1974 yılında ise 1.000.000 liraya çıkarmıştır. Kumluca Belediyesi kuruluşundan bu yana 1958 yılında 22 odalı hükümet konağı, 1962-1973 yılları arasında kasaba içinde 16659 m yol, 1969 yılında 5598 m sahil yolu, 1962-1965 yılları arasında hal binası, dükkan, kulüp, gazino ve oto garajını yaptırmıştır. Ayrıca 1968 yılından itibaren kasaba ve 74 abone 100 PS dizel motorla üretilen elektrik ile günün belli saatlerinde aydınlatılmıştır. Kasabaya Salur köyünden depolama yöntemi ile su verilmiştir. Kumluca kazasında ayrıca Hızırkahya köyünde 1969 yılından itibaren 40 PS dizel motor 40 aboneye, Yenice köy'ünde 1971 yılından itibaren 50 PS dizel motor 50 aboneye hizmet vermeye başladı. Ayrıca Kumluca kazasında Yeni(ce)köy Belediyesi kuruluşunu tamamlamak üzeredir.¹²⁷

¹²² Dahiliye Vekaleti Mahalli İşler Umum Müdürlüğü, *Belediyelerin 1925, 1926, 1927 ve 1928 Senelerine Ait Hesap Hülasaları*, İstanbul, 1930, s. 3, 124, 270, 300, 330.

¹²³ DV-VİUM, *Antalya Coğrafyası*, 1932, s.51-55.

¹²⁴ DV-VİUM, *Antalya Vilayeti*, 18. 02. 1938, s. 1, 46.

¹²⁵ *1973 Antalya İl Yıllığı*, s. 308-309.

¹²⁶ *Antalya 1967 İl Yıllığı*, s.258.

¹²⁷ *1973 Antalya İl Yıllığı*, s. 308-309, 288.

Günümüzde Kumluca kenti Bağlık, Eskicamii, Yeni, Karşıyaka, Kasapçayırı, Sarıkavak ve Cumhuriyet adlarında yedi mahalleye sahiptir. Bu mahalleler arasında Sarıkavak ve Eskicamii mahalleleri kentin en eski mahalleleri olmalıdır. Kumluca kazasında Mavikent, Beykonak ve Çavuşköy adlarında üç belde belediyesi bulunmaktadır. 1974 yılında belediye teşkilatı kurulan Mavikent beldesinin Orta, Yalı, Yenice, Kara-öz, Yenice Pınar ve İncekum mahalleleri vardır. 7 Haziran 1987 tarihinde belediye teşkilatı kurulan Beykonak beldesi Merkez, Kavakdibi, Şirlengiç, Resiller mahallelerinden oluşuyordu. 22 Kasım 1995 tarihinde belediye teşkilatı kurulan Çavuşköy (Adrasan) beldesine Merkez, Karşıyaka, Deniz mahalleleri bağlı idi.¹²⁸

E- Kumluca Kazası

19. 06. 1957 tarihinde TBMM’de kabul edilen 7033 nolu “Yeniden (78) kaza kurulması ve İzmir Vilayetine bağlı Kuşadası kazasının Aydın vilayetine bağlanması hakkında kanun” Resmi Gazete’de 27. 06. 1957 tarih ve 9644 sayı ile yayımlandı. Söz konusu kanununun 1/A cetvelinde adı geçen Finike kazası Kumluca ve Gödene nahiyeleri 1 Nisan 1958 tarihinden geçerli olmak üzere merkezi Sarıkavak olan Kumluca adı altında ayrı bir kaza oldu. Kumluca kazasının merkez nahiyesine Adrasan, Belen, Beşikçi, Çayıçi, Gerçen, Hacıveliler, Hazırkahya, Kağaz, Kumluca-Yazırı, Örtekiz, Salur, Sarıcasu, Savrun, Toptaş ve Yenice adlarında on beş köy, Gödene nahiyesine Gödene (Nahiye merkezi), Dereköy, Gölçük, Karaağaç, Karacaören ve Kuzca adlarında altı köy bağlı idi.¹²⁹

Kumluca kazası hakkında kaza olmasından bir yıl sonra düzenlenen “1959 İstatistik Yıllığı”nda istatistiki bilgi bulunmazken¹³⁰ daha sonra yayınlanan istatistiklerde kazaya ilişkin verileri görmek mümkündür. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre 1 Haziran 1970 tarihi itibarıyla Kumluca kazasının merkez bucağına 18 köy ile bir belde, Altınyaka (Gödene) bucağına 7 köy bağlıdır.¹³¹ Cumhuriyetin 50. yılı münasebetiyle basılan 1973 Antalya İl Yıllığı’na göre Kumluca kazasında 1960 yılında 19986, 1965 yılında 22291, 1970 yılında 25468 nüfus vardı. Bu nüfusun 1960’da 3487, 1965’de 4348,

¹²⁸ 21. Yüzyıla Girerken Kumluca, Haz. Turgut Eken, Isparta, Bty. , s. 27, 31-41.

¹²⁹ TBMM. Kavanin Mecmuası, Devre: X, İctima: 3, C: 39, Ankara, 1957, s. 1117, 1146.

¹³⁰ TC. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1959 İstatistik Yıllığı, Ankara, 1961, Yayın No. 380, s. 40-41.

¹³¹ TC. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Türkiye Mülki İdare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler-Belediyeler, (1 Haziran 1970 Durumu), Seri: II, S: 4, Ankara, 1974, Başbakanlık Bs. , s. 95-96.

1970'de 5974 kişisi Kumluca kentinde yaşıyordu. Ayrıca Kumluca kazasına 4 mahalle, 25 köy (159 mahalle, mezra), bir bucak ve bir belde bağlıydı.¹³²

1975 Yılı Genel Nüfus Sayımına Göre Kumluca Kazasının İdari Bölünüşü¹³³

Merkez Bucağı

Köy Adı	Kadın	Erkek	Toplam	Hane
Kumluca-Şehir	3404	4300	7404	1067
Belen (İğdir-Beleni)	227	212	439	72
Beşikci (Baymak)	195	225	420	78
Beykonak (Kağas-Kavakdibi)	886	897	1783	231
Çavuş (Adrasan)	732	747	1479	232
Çayıçi	175	194	369	77
Erentepe (Gerçen)	425	396	821	154
Güzören (Savrun)	319	293	612	112
Haciveliler	807	810	1617	243
Hızırkahya (Çalka)	483	513	996	176
İncirlik/İncircik	135	161	296	57
Karacaören	741	747	1488	216
Kavak	166	169	335	47
Kumluca-Yazırı (İğdir-Yazırı)	371	404	775	112
Mavikent (Yenice)	1466	1532	2998	382
Salur	495	493	988	143
Sarıcasu	457	474	931	131
Toptaş	183	235	418	73
Yenikişla (Örtekiz)	153	135	288	45
Yeşilköy	128	125	253	35
Yekün	8544	8762	17306	3467

¹³² 1973 Antalya İl Yıllığı, s. 40-41, 95, 103, 110-112.

¹³³ TC. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *Genel Nüfus Sayımı-İdari Bölünüş*, 26. 10. 1975, Ankara, 1976, s. 10-11; TC. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, *Türkiye Mülki İdare Bölgeleri ve Bunlara Bağlı Köyler-Belediyeler, (1 Haziran 1970 Durumu)*, Seri: II, S: 4, Ankara, 1974, Başbakanlık Bs. , s. 105'de Kumluca ilçesinin Merkez Bucağına Kumluca (İlçe Merkezi), Belen, Beşikçi, Beykonak (Kağaz), Çavuşköy (Adrasan), Çayıçi, Erentepe (Gerçen), Güzöre (Savrun), Haciveliler, Hızırkahya (Hızırkahya), İncircik, Kavakköy, Kumluca Yazırı, Salur, Sarıcasu, Toptaş, Yenice, Yenikişla (Örtekiz), Yeşilköy köyleri, Altınyaka (Göden) Bucağına ise Altınyaka-Bucak merkezi, Büyükalan, Dereköy, Gölcük, Karacağağaç (Karağağaç), Karacaören, Kuzca köyleri bağlı idi. Tabloya hane sayıları tarafımızdan 1973 Antalya İl Yıllığı, s. 81 verileri kullanılarak eklenmiştir. Ayrıca 1973 il Yıllığı'nda Karacaören köyü Altınyaka/yaka Bucağı'na bağlı gözükmemektedir.

Altınyaka Bucağı

Köyün Adı	Kadın	Erkek	Toplam	Hane
Altınyaka (Gödene)	249	234	483	107
Büyükalan	398	380	778	97
Dereköy	466	433	899	145
Gölcük	354	304	658	116
Karaağaç	143	158	301	52
Kuzca	512	485	997	200
Yekün	2122	1994	4116	933

Sonuç olarak diyebiliriz ki XIII. Yüzyılın başlarında Antalya kenti Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından fethedildikten sonra, bölgenin ilk mülki amir ve komutanı olan Mübarizeddin Ertokuş tarafından kentin batı bölgesine Üç-oklar'a bağlı İğdir boyu yerleştirilmiş olmalıdır. Bundan böyle Likya'nın doğu bölgesi kesin olarak Türklerin eline geçmiştir. Bölge Selçuklular ve Beylikler devrinde İğdir, Osmanlı devrinde İğdir nahiyesi, İğdir kazası ve İğdir maa Kardıç nahiyeye/kazası adıyla anılmıştır. İdari açıdan bölge genel olarak Antalya kazasına bağlı olmakla beraber XIX. yüzyılın ikinci yarısında Elmalı kazasına bağlanmıştır. XX. Yüzyılın başlarında İğdir maa Kardıç nahiyesinde oluşturulan idari durum (Kemer nahiyesi Antalya kazasına, Kumluca nahiyesi Finike kazasına bağlandı) 1958 yılında Kumluca nahiyesinin Gödene/Altınyaka nahiyesi ile beraber kaza olması ile sona ermiştir.

Günümüzde meyve-sebze ambarı olarak bilinen Kumluca bölgesinde geçmiş dönemlerde kereste, canlı hayvan, hububat ve bal ticareti önemliydi. Bu ticaret Finike limanı vasıtasıyla yapılıyordu. Ayrıca bölgede demircilik, ağaç işleri, değirmencilik ve fırıncılık zanaatı yaygın olarak yapılmaktaydı. XX. Yüzyılın ortalarına doğru Kumluca kentinde Finike limanının etkisiyle olsa gerek her türlü mal bulunmakla beraber yaygın meslek olarak mefruşatçılık ve terziliği görmekteyiz. ©